

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Theses Vniversae Theologiae Speculativæ, Sacramentalis,
& moralis**

Petrus <a Sancto Josepho>

Coloniæ, 1648

Pars Tertia. Continens summam accuratissimam Ideæ Theologiæ Moralis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-42284

THESES
UNIVERSÆ
THEOLOGICÆ

Speculativæ, Sacramentalis, &
Moralis.

PARS TERTIA,

Continens summam accuratissimam Ideam
Theologiæ Moralis.

LIBER I.

DE LEGIBVS.

CAP. I. **L** Ex secundum suam essentiam, non tantum ad rationem, sed etiam ad voluntatem spectare videtur.

Ref. 1. Quod intellige de lege positiva, sive divina, sive humana, lex enim naturalis est independens ab actu libero voluntatis divinæ.

Ref. 2. De ratione legis est, ut ordinetur in bonum commune. Quod præsertim intelligi debet de lege positiva.

Imò etsi naturalis proximè tendat ad bonum particulare, ea ex consequenti respicit bonum commune, quod non nisi ex bonis particularium coalescit.

Illud est discrimen inter Regem, & Tyrannum, quod Rex subditorum bonum, Tyrannus verò proprium respicit.

Ref. 3. Non spectat ad quemlibet condere leges, sed tantum ad multitudinem, vel ad eum qui præest multitudini.

Unde leges à Platone conscriptæ, non habent propriè rationem & vim legum, nisi ab aliqua Reipublica approbata, & constituta sint.

Ref. 4. Promulgatio est de ratione, & essentia legis. Unde legem non promulgatam non teneris servare, etsi privatâ scientiâ cognoscas eam statutam esse.

Ut lex obliget, non est necesse quòd singulis personis in particulari sit promulgata, aut in singulis locis; sed sufficit, quòd omnibus generatim, & in locis celebrioribus proposita fuerit.

Lex naturalis promulgatur homini quoad habitum, in creatione, quoad actum verò, cum primùm ratione utitur.

Itaque lex potest definiri, Ordinatio rationis, ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet, promulgata.

Ref. 5. Ad valorem legis canonicæ, aut civilis, acceptatio populi non est necessaria: adeoque peccant eam non servantes, quòd videant, eam nondum à populo acceptatam esse.

Si tamen talis non acceptatio tanto tempore dureret, quantum requiritur ut desuetudo legitime præscripta censeatur, tunc fas est legi non obedire.

Ac præterea si lex statuta est nimis gravis, licet eam non observare, donec clarius constet de mente legislatoris, quæ quamprimum exploranda est.

CAP. II. *Ref. 1.* Lex æterna ponenda est in Deo. Ea tamen propriè non est lex, ut de lege hic agimus, defectu subditorum quibus ab æterno promulgari potuerit.

Distinguitur ab Idea, nam ratio divinæ sapientiæ, ut per eam cuncta creata sunt, est ars, vel Idea; ut autem omnia gubernat, & movet ad debitum finem, habet rationem legis.

Omnes

Omnes leges, inquantum participant de recta ratione, derivantur à lege æterna, cui subduntur quæcunque divinæ gubernationi subduntur: boni quidem perfectè, at mali imperfectè ex parte actionis, perfectè verò ex parte passionis.

Res. 2. In nobis ponenda est lex aliqua naturalis, quæ aliud nihil est quàm, iudicium, illud, seu dictamen rectæ rationis, quo iudicamus bonum esse prosequendum, & malum fugiendum.

Per intelligentiam assentimur primis principiis speculativis; per synderesin, practicis.

Ex illo principio practico, bonum est amplectendum, & malum fugiendum, multa alia deducuntur, sed quædam facilius, quàm alia.

Lex naturalis est eadem apud omnes, quoad sua principia communissima, non tamen quoad omnes conclusiones, saltem remotiores, ex iis deductas.

Unde multa præcepta naturalia à simplicioribus possunt inculpabiliter ignorari.

Res. 3. Lex naturæ mutari potest per additionem aliorum præceptorum legis divinæ, vel humanæ.

Non tamen per subtractionem, ita ut quod jam est de lege naturæ, de illa postea desinat esse.

Libertas, honorum proprietas, matrimonium clandestinum, aliæque huiusmodi sunt tantum de jure naturali concessivo, non præceptivo, adeoque mutatio in iis contingere potest.

Res. 4. Non potest Deus propriè dispensare in lege naturæ, faciendo scilicet, ut quis ad eam non teneatur, sub iisdem illis circumstantiis sub quibus tenebatur.

Exempla Abrahæ filium volentis occidere, Osee accedentis ad mulierem fornicariam, & Israëlitarum Ægyptios spoliantium, oppositum non suadent.

Tenemur ex jure naturæ servare votum, aut iuramentum non relaxatum: potest tamen summus Pontifex autoritate Dei illud relaxare, quo ipso cessat obligatio promissum servandi.

Lex

Lex naturalis, quoad principia communia, deleri non potest ex cordibus hominum, potest tamen, quoad conclusiones ex iis deductas, quæ sunt præcepta particularia.

CAP. III. *Ref. 1.* Conscientia est actus ille intellectus, quo iudicamus aliquid esse faciendum, aut non faciendum.

Unde distinguitur à synderesi, quæ est habitus quidam, quo cognoscimus prima principia practica.

Conscientia est multiplex, nimirum recta, erronea, dubia, probabilis, & scrupulosa.

Ref. 2. Peccatum est agere contra conscientiam errantem, quæ dicit aliquid agendum, aut non agendum esse.

Quando conscientia errat invincibiliter, tenetur homo facere quod ipsa dicit.

At quando errat vincibiliter, ea quidem, quando durat, obligat ne quis contra illam faciat, non tamen ut juxta illam operetur.

Qui ex errore invincibili putat se, sive hoc egerit, sive oppositum peccaturum, non peccat alterutram contradictionis partem, sequendo.

Ref. 3. Ille peccat, qui facit aliquid, practice dubitans esse peccatum; non tamen si dubium illius sit tantum speculativum.

Quando rem aliquam bona fide possidens, incipis dubitare, an tua sit, potes eam retinere, si præmissa sufficienti diligentia, non potes dubium vincere.

Non tamen teneris votum implere, si dubitas an votum emiseris; secus si constat te vovisse, & tantum dubitas an intentio vovendi adfuerit.

Nec teneris servare præceptum, de quo dubitas an latum fuerit, vel an ad talem materiam se extendat: secus si solum dubitas an satisfeceris.

Verum teneris obedire, quando dubitas, num
quod

quod jubet superior licitum sit, vel illius facultatem excedat.

Et si in dubiis possimus sequi partem favorabiliorē, optimum tamen consilium est, tutiorem amplecti.

Ille est irregularis, qui dubitat, an sit reus homicidii; ut si dedit causam abortui, & dubitatur an foetus esset animatus.

Ref. 4. Ille non peccat qui sequitur opinionem probabilem, relicta probabiliori. Dicitur autem opinio probabilis, quæ firma aliqua ratione nititur.

Unde potest confessorius consilium dare, & absolvere, juxta opinionem probabilem, dimissa probabiliori quam ipse amplectitur.

Potest sacerdos, quoad licitum usum sacramentorum, sequi sententiam probabilem, relicta probabiliori.

At quando agitur de valore sacramenti, plerumque probabilibus dimissis, certa tantum adhiberi debent; maximè quando ministratur sacramentum ad salutem poenitentis necessarium.

Quando medicamenta solum probabilia, suppetunt, potest medicus illud usurpare quod probabile est, relicto probabiliori.

Dico, solum probabilia, nam si medicinæ certæ habetur copia, ea tantum adhiberi debet.

Quod si non habetur medicamentum certum aut probabile, nullaque sit spes de salute infirmī, probabile est licere tunc applicare medicamentum aliquod dubium.

Graviter tamen peccant medici, qui cum remedia probata & utilia suppetunt, ignota adhibent, ut eorum vim, agrorum periculo experiantur.

Potest iudex sententiam ferre ex opinione probabili, relicta probabiliori; in praxi tamen tutius est judicare juxta sententiam probabiliorem, & ita consulendum arbitror.

Si tamen constat, probationes utrinque esse æquales, tam de facto, quàm ex jure, res de qua agitur est dividenda; aut, si dividi nequit partes inter se componenda.

Potest advocatus causam probabilem defendere contra probabiliorem: sicut licet clienti, ob probabilem rationem; jus suum coram iudice querere, aut tueri.

Res. 5. Licitum & laudabile est, agere contra scrupulum: id est, facere actum, quem probabiliter iudicas bonum, etsi ex mero scrupulo malus appareat.

Quando in jure dicitur, habentem scrupulum circa valorem matrimonii, non posse debitum petere, scrupuli nomine dubium intelligitur.

Scrupulis vexatus debet sui Superioris, aut Confessarii dictis omnino acquiescere.

Confessarius verò debet illud, præter alia scrupuloso inculcare, ut nihil credat esse peccatum mortale, nisi possit cum juramento affirmare, tale esse.

CAP. IV. Res. 1. Necessarium fuit ad directionem naturæ humanæ, habere legem divinam, præter naturalem & humanam.

Duplex est lex divina, vetus, & nova, quæ inter se non distinguuntur specie; sed tanquam perfectum, & imperfectum in eadem specie.

Res. 2. Lex vetus erat bona, & rationi consentanea, ut pote concupiscentiam reprimens, & peccata prohibens.

Cum autem dicitur, Deum dedisse Judæis legem non bonam, agitur de præceptis iniquis, quæ Deus permisit Judæis imponi, in pœnam peccatorum.

Usura, & libellus repudiæ vel non fuerunt licita, sed tantum permissa, vel si erant licita, ut sic, non erant mala.

Res. 3. Lex vetus data est à Deo; ita ut idem sit author veteris, & novi testamenti, Christum promittens, & tribuens.

Lex

Lex antiqua data est Angelorum ministerio, nova autem per ipsum Deum hominem factum.

Lex vetus solis Judæis data fuit, ut specialiter sanctificarentur, & dicarentur cultui Dei: quare alias gentes non obligabat.

Ref. 4. Lex nova non distinguitur à veteri, quoad finem, sed quoad modum ducendi ad finem.

Omnes differentia quæ assignantur inter novam & antiquam legem, sumuntur secundum rationem perfecti & imperfecti.

Lex antiqua dicitur lex timoris, nova autem lex amoris, quod intellige, quoad statum, non quoad singulas personas.

Lex vetus per novam fuit completa, tam quoad finem, quæ est hominum justificatio, quam quoad præcepta, quorum veriore intelligentiam, tutioremque, ac perfectiorem observantiam Christus tradidit.

Lex nova virtualiter continetur in veteri, sicut arbor in semine, aut species in genere.

Lex vetus est multò gravior, nova si attendatur ad opera externa quæ præcepta erant: at si ratio habeatur interiorum actuum, non præcisè, sed ut cum fide & gratia conjuncti sunt, sic nova est longè suavior veteri.

CAP. V. *Ref. 1.* In veteri lege erant præcepta moralia, seu de actibus virtutum moralium, quibus homines fiebant boni.

Erant etiam in ea præcepta cæremonialia, id est de operationibus, seu cæremoniis externis, quibus Deus colendus erat.

Erant & præcepta judicialia, seu de modo quo justitia inter homines observanda erat.

Ref. 2. Præcepta omnia moralia pertinent ad legem naturæ, sed diversimodè: nam alia faciliùs, alia difficiliùs ex communibus principiis naturalibus cognoscuntur.

Ejusmodi præcepta reducuntur ad Decalogum,

no

non autem communia & per se nota, nec quæ non nisi per disciplinam sapientum, proveniunt à Deo ad populum.

Præcepta Decalogi convenienter enumerantur, quatenus per tria priora homo disponitur ut bene se habeat in ordine ad Deum; per septem reliqua in ordine ad homines.

Convenienter etiam ordinantur, quatenus graviora, sunt peccata contra Deum, quàm contra homines: & inter ista graviora, contra parentes, quàm contra alios.

Res. 3. Cæremoniæ antiquæ legis convenienter dividuntur in sacrificia, sacramenta sacra, & observantias.

Omnes ejusmodi cæremoniæ habebant duplicem causam valde congruam, alteram literalem, alteram figuralem.

Res. 4. Præcepta judicialia ad 4. capita reducuntur, juxta ordinem quem habent cives ad principem, inter se, cum extraneis, cum uxoribus, & filiis & servis.

Quatenus non inferuntur ex principiis naturæ, tanquam eorum conclusiones, differunt à moralibus, & conveniunt cum cæremonialibus.

Quatenus verò ordinantur ad convictum hominum inter se invicem, distinguuntur à cæremonialibus, quæ ad cultum Dei pertinent.

Christus morte sua nos liberavit à præceptis cæremonialibus, & judicialibus, non à moralibus: judicialia tamen possunt iterum institui; ut patet ex decimis.

Res. 5. In lege nova sunt præcepta triplicis generis, nempe moralia; fidei, & sacramentorum, cum præferantur duntaxat sint ex nova ordinatione.

Lex nova sufficienter hominem ordinat non modo quoad actus exteriores, sed etiam quoad interiores, ut patet ex sermone Domini in monte.

Res. 6. Modus aliquis virtutis, ut scilicet fiat scienter

ter

ter & liberè cadit sub præceptum, non autem ut fiat ex intentione satisfaciendi.

At non cadit sub præceptum, quod actus fiat firmiter, & immobiliter. Potest etiam satisfieri per opus ex circumstantia malum, dummodo sit bonum ex objecto.

Modus charitatis est in præcepto, quando divina lex præcepit actum dilectionis, at non quando aliquid aliud præcipitur.

CAP. VI. *Ref. 1.* Utile fuit aliquas leges ab hominibus constitui, quæ protectos, poenarum metu, à vitiis retraherent, & ad virtutem inducerent.

Ex præceptis naturalibus, ut ex principiis communibus, ratio humana procedit ad aliqua magis particulariter disponenda; & hæc particulares dispositiones dicuntur leges.

Ex ejusmodi principiis aliquid derivatur, vel per modum conclusionis, ut, neminem esse occidendum; vel per modum determinationis, ut quod aliquis tali poena afficiatur.

Ref. 2. In principibus Ecclesiasticis, & sæcularibus est vera potestas condendi leges.

Quando Deus prohibet ne quid addatur ad verba & præcepta ejus, id debet intelligi de additione repugnante ipsis præceptis divinis.

Christiana libertas novi testamenti non consistit in liberatione à præceptis humanis, sed in libertate à jugo peccati, & præceptorum ceremoniarum.

Ref. 3. Leges humanæ multa possunt præcipere, aut vetare, quæ lege naturali, aut divina non sunt præcepta, aut prohibita.

Quod intellige de iis legibus, quæ derivantur à naturali per modum determinationis duntaxat, non de iis quæ ab ea derivantur per modum conclusionis.

Ref. 4. Leges humanæ dividuntur vel juxta diversitatem laborantium pro bono communi, vel juxta

juxta diversa regimina, vel juxta materiam quam tractant.

Jus naturale dicitur, quod unicuique insitum est à natura, Civile quod à Principe, aut Republica constitutum est; jus vero gentium, quod consentaneè ad regulas rectæ rationis, communi omnium fere gentium usu, & consuetudine introductum est.

Res. 5. Lex humana non prohibet omnia vitia, sed tantum ea sine quorum prohibitione societas humana stare nequit.

At neque præcipit omnes virtutes, sed eas tantum quæ ad bonum commune ordinantur, vel mediatè, vel immediatè.

Res. 6. Lex humana sive civilis; sive Ecclesiastica non potest directè præcipere actus internos.

Quod sacerdos absolvat hominem à peccatis merè internis, id non est ex lege Ecclesiastica, sed ex jure divino.

Potest tamen lex humana indirectè præcipere actum internum, quando ille necessarius est ad externum, qui præcipitur.

Lex humana præcipiendo actum externum, censetur præcipere internum qui necessarius est, ut externus in esse morali constituatur.

CAP. VII. *Res. 1.* Lex omnis obligat in conscientia, vel ad culpam, vel ad pœnam. At consilium neutram obligationem imponit.

Regulæ & Constitutiones Regularium, quæ non obligant ad culpam, vel ad pœnam, non sunt propriæ leges, sed ordinationes quædam.

Res. 2. Tunc lex non obligat, quando fundatur in falsa præsumptione facti alicujus particularis.

Unde si per falsos testes cogaris solvere Titio quod ei non debes, potes compensatione uti.

Non tamen cooperaris peccato Titii solvendo, sicut nec peccato usurarii, solvendo ei usuras minimè debitas.

Lex obligat quando fundatur in præsumptione
periculi,

periculi, seu potentia quæ plerumque ad actum redu-
citur, etsi factum in particulari cesser.

Unde lex irritans matrimonia clandestina, exten-
ditur etiam ad matrimonium clam sine fraude con-
tractum.

Ref. 3. Lex obligat ad culpam mortalem, quando
concipitur verbis præceptivis; qualia sunt illa, præci-
pio, jubeo, impero, &c.

Quod extendendum videtur, etiam ad legem
præceptivam, quæ poenas decernit pro transgressio-
ribus.

At lex non ita obligat, quando fertur verbis indif-
ferentibus, qualia sunt illa, volumus, decernimus,
ordinamus, &c.

Ex eo quod gravis poena corporalis per legem
imponatur, non sequitur eam obligare sub mor-
tali.

Quando violanti legem imponitur gravis poena
spiritualis, ipso facto incurrenda, signum est eam
obligare sub mortali: secus si sit poena tantum impo-
nenda.

Ref. 4. Non potest legislator in materia ex se levi,
gravem obligationem imponere: nisi ea aliunde sit
gravis, ut interdum contingit, maxime in Religioni-
bus.

Potest tamen in materia gravi obligare tantum
sub veniali; esto poenitens gravem satisfactionem
in confessione impositam, sub mortali implere te-
neatur.

Ref. 5. Lex humana potest interdum obligare sub
periculo vitæ: v. c. ad bellandum quando bonum
commune id exigit.

Ut plurimum tamen lex humana non obligat cum
tanto periculo: etiam cum obligat sub peccato mor-
tali.

Carthusianus carens omni alio cibo, tenetur sub
peccato mortali, carnibus vesci: at si suppetant aliis
cibi, non tenetur in gravi aegritudine carnibus vesci.

Addo

Addo probabilius esse, Carthusianum in eo casu non posse licite carnibus vesci.

CAP. VIII. *Res. 1.* Legislatur non obligatur suis legibus, obligatione coactiva; obligatur tamen obligatione directiva.

Nisi quando lex non est accommodata statui Principis; ut cum prohibetur ne quis pretiosis vestibus utatur.

Legislatur legem suam non servans, non tam contra illam peccat quàm contra legem naturæ.

Unde etsi materia sit gravis, non peccat mortaliter eam violando, nisi sequatur grave scandalum, aliudvè incommodum notabile.

Res. 2. Infideles non baptizati, & pueri ante usum rationis, non obligantur legibus Ecclesiasticis.

Unde nec illi peccant comedendo carnes diebus jejunii, nec qui iis carnes comedendas porrigunt.

Infantes statim adepto rationis usu tenentur legibus Ecclesiasticis: nisi specialiter usque ad maturiorem ætatem dispensentur.

Res. 3. Peregrini tenentur servare leges speciales locorum per quæ transeunt, presertim eas quæ ad commodum aliquod temporale ejusmodi locorum destinantur.

A fortiori tenentur servare leges communes, etsi in eorum patria non vigeant. Unde non potest Castellanus transiens per Galliam, animalium intestinis vesci die sabbathi.

Majori ratione hæc habent locum in vagis, qui nullibi fixum habent domicilium.

Res. 4. Peregrini non tenentur servare leges suæ patriæ, quando sunt in locis, ubi non videntur.

Hinc non peccat Parisinus, non audiens Missam die sanctæ Genovefæ, in locis, ubi hoc festum non colitur.

Si die festo, antequam è tua parochia exeas, ad
aliam

aliam ubi non est festum, celebretur missa, eam audire teneris.

At si sacrum nondum fit, non teneris expectare donec celebretur, ut illud audias.

Quando in tua parochia jejunatur, potes jejunium frangere, antequam exeas ad aliam ubi non jejunatur.

Et qui jejunans mane, in loco ubi non jejunatur, accedit postea ad locum ubi servatur jejunium, non tenetur reliqua diei parte jejunare.

Qui ob jam dicta non tenetur jejunare in locis ubi servatur jejunium, tenetur saltem ibi à carnibus abstinere.

Licitum est exire è loco in quo jejunatur, eo animo ut non jejunetur in alio, ubi jejunium non obligat.

CAP. IX. *Ref. 1.* Datur lex aliqua merè poenalis, quæ scilicet non obligat ad culpam, sed tantum ad poenam.

Ut homo poenam mereatur, non requiritur culpa strictè sumpta, prout est offensa Dei, sed sufficit culpa civilis & politica.

Ref. 2. Etsi lex poenalis non obliget in conscientia ad faciendum aliquid, sic tamen obligat ad poenam subeundam, quæ pro illius transgressione decernitur.

Reus tenetur interdum, sub peccato, poenam propria actione ad eam requisita, exequi: ut tendere ad locum exilii, solvere pecunias, &c.

At non tenetur, quando poenæ sunt graviores, ut cum damnatus est ad mortem, vel ad mutilationem: ejusmodi tamen poenas, justè ipsi inflictas, pati debet.

Damnatus ad venenum bibendum, non potest tali præcepto obtemperare. Qui verò damnatus est ad mortem fame perferendam, potest cibos oblatos acceptare aut respuere.

Ref. 3. Legem transgrediens, tenetur aliquando poenam

pœnam privativam subire, ante iudicis sententiam; ut patet dum quis aliquam censuram ipso facto contrahit.

Aliàs non tenetur, ut quando pœnæ privant jure quæsito. Unde Simoniaci non tenentur renunciare beneficiis antea legitimè obtentis, nisi post sententiam iudicis.

Ufus tamen invaluit, ut conjux incestuosus privetur jure petendi debitum, ante ullam declarationem iudicis.

Quando lex dicit, transgressorem teneri pœnam subire, ante aliam declarationem, hoc intellige de declaratione pœnæ, non de declaratione criminis.

Transgressor non tenetur, ante iudicis sententiam, eam pœnam subire, quæ ad sui executionem exigit actionem rei, vel alterius.

In pœna lata sententiæ expectari debet sententia iudicis, non ad pœnam imponendam, sed ad crimen declarandum, propter quod imposta est, secus in pœna sententiæ ferendæ.

Unde si pœna confiscationis bonorum ipso facto sit imposta, adveniente criminis declaratione restituendi sunt fructus percepti, ex quo tempore patrum fuit.

Res. 4. Iudex inferior tenetur iis qui legem transgrediuntur pœnam imponere.

Legislator tamen potest pœnam remittere transgressori, ex causa rationabili.

Ad iudicem spectat, eam pœnam imponere quæ in lege determinata est: quam tamen interdum ob circumstantias occurrentes augere, vel minuere potest.

Si pœna sit lata sententiæ, tenetur iudex declarare crimen fuisse commissum, propter quod talem pœnam quis meruit, & dare operam ut ea executioni mandetur.

Cp AP. X. Res. 1. Consuetudo habet vim legis, soletque

setque definiri, Jus quoddam moribus constitutum, quod pro lege suscipitur, quando deficit lex.

Consuetudo quæ est præter legem, novum jus constituit, sicut & illa quæ est contra legem humanam, non quæ contra naturalem, aut divinam.

Res. 2. Ut consuetudo habeat vim legis, debet versari circa materiam, de qua lex statui possit.

Et induci per actus liberos, sæpe repetitos per decennium non interruptum, eosque externos, & à majori parte Communitatis elicitos.

Requiritur etiam consensus saltem tacitus Principis, ita ut sciens novam consuetudinem introduci, non contradicat, cum commodè possit.

Res. 3. Primus effectus consuetudinis est inducere obligationem, tam ad culpam, quàm ad pœnam: & interdum ad solam pœnam.

Secundus, legem præcedentem abrogare, etiam irritantem, imò & ex causa rationabili, prohibentem contrariam consuetudinem.

Tertius, inducere legem irritantem: unde per illam: sicut abrogari, ita & induci possunt impedimenta matrimonium irritantia.

Quartus, legem interpretari, quod minus est quàm abrogare, vel inducere. Unde consuetudo dicitur optima legum interpretis.

Res. 4. Consuetudo abrogari potest per sequentem legem. Unde per Trid. abrogata est consuetudo illa, qua simplex sacerdos poterat sibi in confessarium eligere quem volebat.

Per legem universalem abrogatur tantùm consuetudo universalis, non autem specialis alicujus loci, nisi utcunque declaretur.

Neque etiam per legem particularem, latam à Principe universali, derogatur per se loquendo, consuetudini particulari.

Secus si talis lex procedat à superiore particulari. Unde lex ab Episcopo lata, opposi-

tam consuetudinem in illius dioecesi receptam tollit.

Potest etiam consuetudo abrogari per oppositam consuetudinem, ad quod decennium sufficit.

Qui novam introducunt consuetudinem, contrariam legi, aut consuetudini receptæ, peccant per se loquendo, quandiu sufficiens præscriptio deficit.

CAP. XI. *Res. 1.* Dispensatio propriè hic sumitur pro juris relaxatione, seu pro exemptione ab obligatione legis.

Unde dispensatio differt à legis interpretatione, quod hæc est opus scientiæ, & prudentiæ, illa verò jurisdictionis.

Differt à simplici permissione, quod hæc non tollit obligationem legis; quo fit ut peccat, cui contra legem agere permittitur.

Est etiam discrimen inter abrogationem, derogationem, & dispensationem, quod abrogatio totam legem pro omnibus, derogatio verò partem duntaxat tollit; at dispensatio tollit tantum hic & nunc pro tali persona.

Res. 2. Potest legislator humanus dispensare in suis Legibus, nec tantum illius superior, sed etiam successor si sit æqualis.

Quod procedit etsi lex juramento, vel à superiore sit confirmata; nisi superior novam obligandi vim ei iniicere intenderit.

Non potest inferior dispensare in lege superioris, etsi hic non sibi expressè dispensationem reservaverit.

Unde hæc potestas differt à potestate absolvendi à censuris, quæ censetur data inferiori, quando non reservatur.

Potest tamen inferior dispensare, ex consuetudine præscripta, in re levi, in casibus sæpe accidentibus, & cum necessitas urget, nec superior commode adiri potest.

Quan-

Ref. 3. Quando inferior dispensat in lege superioris, ut valeat dispensatio, legitima causa requiritur.

At superior validè sine causa rationabili dispensat, peccat tamen venialiter ita dispensans. Imò & mortaliter, si hinc grave oriatur scandalum.

Inferior peccat mortaliter, in lege superioris sine justa causa dispensando: potest tamen bona fides eum excusare.

Tenetur superior dispensationem concedere, quando constat eam in bonum communitatis, vel alicujus particularis notabiliter cessuram.

Quando dispensatio non est debita, potest legislator eam concedere sub aliquo onere: non autem quando tenetur eam dare.

Imò de factò, inferiores eodem modo dispensant: ut patet dum Episcopus cum onere dispensat quoad observationem festorum, aut jejuniorum.

Ref. 4. Tunc nulla est dispensatio, quando tacetur aliquid in petitione, quod secundum jura, aut consuetudinem exprimi debet.

Unde concessio beneficii censetur irrita, quando impetrans non declarat, se aliud quantumvis exiguum habere.

Quod verum est etiam si quod tacetur tale sit, ut eo detecto superior dispensationem æquè esset concessurus.

Item etsi ignoranter, quod dicendum est, taceas, quò fit ut non valeat dispensatio, si procurator tuus, te inscio, quæ dicenda sunt, reticet.

Taciturnitas veri, per se loquendo, invalidat dispensationem, quando tacetur aliquid ad rem pertinens, quo agnito superior non dispensasset, secus si dispensasset quidem, sed non tam facile.

At, si quod tacetur non spectat ad materiam

dispensationis, valet dispensatio, etsi eo cognito superior non esset concessurus.

Quare ad valorem dispensationis, non opus est ut petens declaret, eam aliàs sibi esse negatam, vel similem sibi fuisse concessam.

Excipe, nisi id cedat in præjudicium tertii, vel aliter superior non possit intelligere quantitatem gratiæ quam concedit.

Valet tamen secunda dispensatio in voto castitatis, etsi non memineris primæ, si eadem causa petendi adhuc perseverat.

Res. 5. Expressio falsi irritat dispensationem, quando est causa finalis, & non tantum impulsiva illius concedenda.

In dubio, an causa falsò expressa sit finalis, an tantum impulsiva, præsumendum est eam esse impulsivam.

Dispensatio valet, quando erratur circa nomen personæ, pro qua dispensatio petitur: nisi dispensans ex falso nomine intelligat aliquem sibi notum.

Non valet autem quando erratur in persona, quæ designatur, ad expediendum rescriptum.

Res. 6. Ille qui demandatur executio dispensationis, debet in primis esse Doctor in Theologia, aut iure canonico.

Requiritur secundò, ut si approbatus ab Ordinario, ad confessiones audiendas, idque respectu petentis executionem dispensationis, si absolute indigeat.

Tertiò, ut non dispenset nisi cognita causa petentiæ dispensationis, de qua fit mentio in rescripto.

Quartò, ut audiat confessionem poenitentis: quando culpabiliter mutavit propositum.

Quintò, ut dispensando ea opera imponat, quæ in Bulla sunt determinata.

Sextò, ut non dispenset in matrimonio contrahendo,

hendo, nisi impedimentum affinitatis ex copula fornicaria contractum occultum sit.

Septimò, ut conjugem ignarum impedimenti, certiozem faciat nullitatis matrimonii, eosque ante executionem dispensationis separari curet, si commodè fieri potest.

Octavo, ut post collatam dispensationem litteras dilaniet, neque eas parti restituat.

CAP. XII. *Res. 1.* Obligatio legis cessat cessante causa illius finali & adæquata; idque aut simpliciter, aut tantum pro aliquo tempore, juxta cessationem causæ.

Ad cessationem legis requiritur, ut causa illius totalis cesset respectu communitatis.

Et tunc qui ex communitate advertunt causam cessasse, possunt contra legem agere, non autem alii.

Res. 2. Lex potest abrogari, vel præcisè tollendo obligationem illius, vel statuendo legem contrariam; & prior modus valet, sine causa, non posterior.

Quovis ex istis modis fiat legis abrogatio, ut ea valeat, requiritur illius promulgatio.

Princeps validè abrogat leges quæ sunt juris communis etsi earum mentionem non faciat: at non eas quæ sunt extra jus commune.

Debet tamen superior abrogando legem, illius mentionem facere, si juraverat se ei non derogaturum.

Res. 3. Duplex tradi solet legum interpretatio, alia authentica, alia doctrinalis.

Ille tantum potest legem authenticè interpretari, qui potest eam statuere.

Sacra Congregatio Cardinalium, ex commissione Sedis Apostolicæ, authenticè interpretatur quæ in Concilio Trid. statuta sunt.

Lex non obligat in iis casibus qui per Epiikeiam

in ea non censentur comprehensi, etsi verba aliud sonare videantur.

Potes sequi sententiam probabilem, quæ te à legis obligatione liberat, at in dubio, consulendus superior, aut si non potes, liber manes.

Lex debet explicari juxta proprietatem verborum nisi ex proprio sensu sequeretur aliquod inconueniens.

Res. 4. Lex favorabilis debet explicari juxta proprietatem verborum, non modo naturalem, sed etiam civilem. Unde nomine filii intelligitur etiam adoptivus.

At in lege præceptiva, aut pœnali communis verborum sensus sequendus est, illiusque mitior interpretatio.

Lex non est extendenda, ob similitudinem rationis, ad casum in ea non comprehensum.

Quod non tantum in lege pœnali, sed etiam in favorabili locum habet.

Nec tantum in casu, in quo aliqua dissimilitudo reperitur, sed etiam in plane simili.

Excipe 1. correlativa 2. æquiparata 3. subordinata. Nam quod ad illa spectat, dispositum in uno censetur dispositum in alio.

Debet tamen iudex, quando propria lex deficit, sententiam ferre juxta id quod in simili casu statutum est.

LIBER II.

DE PECCATIS.

CAP. I. **E**tsi ad moralitatem actus requiratur libertas, id tamen quo actus constituitur formaliter moralis, seu in genere moris, non est libertas.

Quod actus sit moralis, id habet per ordinem ad ob-

objectum, non entitativè spectatum, sed moraliter, seu ut substat regulis morum.

Moralitas actus non est aliquid absolutum, sed relativum nec merum ens rationis, sed aliquid reale actui inexistens.

Res. 2. Bonitas vel malitia actus sumitur ab objecto, tanquam à forma extrinseca, complente potentialitatem illius.

Quod intellige de prima bonitate & malitia morali, à quacunque alia præsupposita: quæ tamen bonitate naturali, seu entitativa posterior est.

Bonitas aut malitia quam actus sumit ab objecto, est specifica: unde quæ ex circumstantiis superadditur, est accidentalis.

Res. 3. Circumstantiæ non modo actus morales comitantur, sed etiam eos quodammodo attingunt & afficiunt; adeo ut ad eorum bonitatem vel malitiam conducant.

Nullus est actus moralis, qui non accipiat aliquid bonitatis, vel malitiæ à quibusdam circumstantiis.

Ut circumstantiæ dent bonitatem aut malitiam, satis est quod secundariò, aut concomitanter sint volita.

Continuatio tribuit bonitatem, vel malitiam actui; quæ quodammodo divisibilis est, sicut tempus quod durat.

Res. 4. Actio humana non tantùm sumit bonitatem, vel malitiam à fine operis intrinseco, qui coincidit cum objecto, sed etiam ab extrinseco, qui est finis operantis.

Actus bonus est in duplici specie bonitatis, quando homo operatur ex bono fine extrinseco, ad quem operatio non ordinatur.

Et similiter actus malus, relatus ab operante ad finem extrinsecum malum, est in duplici specie malitiæ.

Quando objectum est bonum, & finis malus, aut vice versa, objectum malum, & finis bonus, actus est simpliciter malus.

Actus ex objecto malus non sumit speciem malitiae ex fine bono, sed tantum ex objecto.

Ref. 5. Dantur aliqui actus indifferentes secundum speciem suam: ii nempe quorum objectum est medium inter conveniens rationi, & disconveniens positive.

Quando dicimus dari actus indifferentes quoad speciem, qui non sunt boni nec mali, id intelligendum est negative, non positive.

Ref. 6. Non datur actus aliquis indifferens in individuo, sed omnis ejusmodi actus, si procedat ex sufficiente deliberatione, est bonus aut malus.

Non magis durum videri debet, quod omnia opera honesto fine carentia, sint peccata, quam omnia verba otiosa.

Actus secundum se indifferens, est bonus aut malus in individuo, non ratione objecti, sed ratione circumstantiarum.

CAP. II. *Ref. 1.* Peccatum, vitium, & macula seu culpa aliquo modo virtuti opponuntur.

Virtus & vitium opponuntur positive, more contrariorum: non tamen inter illa reperitur contrarietas strictè sumpta.

Quod intellige de virtute morali, & acquisita, nam quod attinet ad virtutes per se infusas, vitia iis non opponuntur.

Vitia manent in justificatis, non tantum materialiter, sed etiam formaliter, & quoad suam rationem specificam, seu quatenus sunt habitus pravi.

Ref. 2. Vitium est contra naturam hominis, in quantum est homo: sicut vice versa virtus est secundum naturam illius.

Peccata repugnantia legi naturali, sunt absolute con-

contra naturam rationalem, at quæ repugnant legi supernaturali, non nisi ex hypothefi quod homo fit elevatus ad finem supernaturalem.

Si homo spectetur secundum partem sensitivam, peccata materialiter spectata non sunt contra naturam hominis, sed potius juxta inclinationem illius.

At peccata sumpta formaliter, non sunt contra, aut juxta naturam hominis, eo modo spectari.

Sunt præterea quædam peccata contra naturam, quæ repugnant etiam naturæ, quam homo habet communem cum brutis.

Res. 3. Peccatum omissionis plerumque non est sine aliquo actu positivo, qui sit directè, vel indirectè causa illius.

Absolutè tamen non videtur repugnare, quin sine aliquo tali actu esse possit.

Ut ommissio sit voluntaria, non opus est quod per aliquem actum sit volita, sed sufficit quod omittatur actus, quando poni debet.

In omissione distinguitur peccatum actuale ab habituali: in ea est etiam virtualis conversio ad creaturas.

Requiritur motivum formale, ut voluntas velit agere, aut positivè actum suspendere: non autem ut negativè se habeat, actum suspendendo.

Potest dari ommissio peccaminosa actus externi, sine aliquo actu qui sit causa illius sive directè, sive indirectè.

Res. 4. Actus qui est causa, vel occasio omissionis præcepti, est peccatum, etsi aliàs malus non sit.

Est autem peccatum contra ejusmodi præceptum, non quidem directè & per se, sed tantum per accidens & indirectè.

Actus verò qui tantum concomitantè se habet ad omissionem malam, non est malus, nisi aliunde talis sit.

Unde si ex negligentia, vis sacro non interesse, malum non est studio vacare tempore sacri.

Peccat tamen sacerdos, Breviarium in mare projiciens, etsi ea projectio non fiat nisi post efficacis propositum horas non recitandi.

Ref. 5. In actu qui causat omissionem, est eadem specie malitia, quæ in ipsa omissione reperitur.

Unde omittens sacrum ut studeat, censetur studendo, peccatum omissionis, non commissionis perpetrare.

Imò in eo actu est eadem numero malitia. Unde qui omisit sacrum propter studium, tenetur tantum in confessione dicere, se sacrum omisisse.

Ref. 6. Quando omissio culpabilis contingit, quo tempore vitari non potest, ea pro tunc non imputatur ad culpam, sed pro tempore quo causa omissionis liberè posita est.

Unde si Titius die Dominica se inebriat, antequam Missam audiat ommissio sacri non ei imputatur pro tempore quo ebrius est, sed pro eo quo se inebriavit.

Ille peccat mortaliter qui die Dominica somno sedat animo non audiendi Missam; etsi postea excitatus Missam audiat.

Ref. 7. Peccatum rectè definitur ab Augustino, dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam.

Verùm ut hac definitione, etiam peccatum omissionis comprehendatur, dic eam sic debere intelligi, ut peccatum sit dictum, vel non dictum, factum vel non factum, &c.

Omnia peccata sunt aliqua lege prohibita, nempe aut positiva, aut naturali: sicut sunt peccata, quia tali lege prohibentur.

Lex naturalis prohibet furtum, adulterium, &c. quia tales actus ex se objectivè sunt mali: at sunt formaliter mali quia fiunt contra legem naturalem.

Probabilior videtur eorum sententia qui dicunt
formale

formale peccati non consistere in privatione, sed in ratione aliqua positiva.

Patres frequenter agunt de peccato, oratorio more: magisque attendunt ad varios effectus, quam ad quidditatem illius.

Etsi Deus concurrat ad totam entitatem peccati, id facit præter intentionem, adeoque non est propria causa illius:

CAP. III. *Res. 1.* Peccata distinguuntur specie ratione objectorum; quod S. Doctor vult intelligi de peccatis, ut sunt actus voluntatis, non autem ut quaedam deordinationem adjunctam habent.

Dici etiam potest, specificam peccatorum distinctionem sumi à fine. Verum hæc duo in unum coincidunt.

Res. 2. Peccata non distinguuntur specie, per ordinem ad præcepta materialiter diversa, sed per ordinem ad distincta formaliter.

Circumstantia dat novam speciem peccati actuali malo, quando infert specialem ordinem deformitatis ad rectam rationem.

Peccata dividi solent in carnalia, & spiritualia, quorum illa in carnali, hæc in spirituali delectatione perficiuntur.

Varie sunt species luxuriæ, nempe fornicatio simplex, adulterium, incestus, stuprum, raptus, peccatum contra naturam, &c.

Oscula facta ex honesta amicitia, non sunt peccata; at facta ob delectationem veneream, à mortali excusari non possunt.

Tactus inhonestus ex causa necessaria factus, non est illicitus: potest etiam excusari à mortali, si fiat tantum ex levitate, aut vana curiositate, sine ulteriori periculo. Secus si ex turpi delectatione.

Pollutio directè, & per se voluntaria, est peccatum mortale, non quando præter intentionem

sequitur ex causa honesta; vel etiam ex inhonesta; quæ proprium finem habet, ut est ebrietas.

Pollutio quæ in somnis contingit, non est per se mala: est tamen peccatum mortale; aliquid facere in vigilia ex intentione ut in somnis contingat.

Ref. 3. Peccata dividi etiam solent in peccata contra Deum; contra proximum, & contra seipsum.

Sicut sunt quædam virtutes quæ nos rectè ordinant erga Deum, aliæ erga proximum, aliæ erga nos ipsos.

Divisio illa est adæquata includens omnia peccata; estque generis in species.

Dividuntur rursus peccata; in peccata cordis, oris, & operis: quæ divisio est tantum secundum diversos gradus peccati in eadem specie.

Potest tamen illa divisio applicari ad diversas species peccatorum, quorum alia in corde, alia in ore, alia in opere perficiantur.

Ref. 4. Alia est divisio peccati; in peccatum commissionis, & omissionis; eaque generis in species distinctas.

Peccata commissionis & omissionis distinguuntur specie, sive diversis virtutibus, sive eidem opponantur.

Divisio peccati in commissionem & omissionem est adæquata; nec debet admitti conatus aliquis, qui non sit actus.

Ref. 5. Celebris est divisio peccati in mortale, & veniale; quæ distinguuntur inter se sicut reparabile, & irreparabile.

Peccatum dicitur veniale tripliciter; ex genere, ex subreptione, & ob parvitatem materiæ.

Veniale ex genere differt specie à mortali: at veniale ex subreptione; vel ex parvitate materiæ convenire potest in specie cum mortali.

Veniale ex subreptione; vel ex parvitate materiæ per se disponit ad mortale: at veniale ex genere, tantum indirectè.

Ref. 6.

Res. 6. Distinctio peccati in mortale & veniale non est merè extrinseca, sed sumitur ex ipsa rei natura, ita ut aliqua sint peccata ex se venialia.

Etsi Deus peccatis offendatur, id non impedit, quin sint quædam peccata ex se levia.

Peccatum, etsi veniale, pro nullo bono consequendo, aut malo vitando patrandum est.

Peccata etiam levia divina lege prohibentur; communiter tamen dicere malunt Theologi esse præter, quàm contra illam.

Peccatum primi parentis spectatis circumstantiis, erat grave, quamvis esset in materia per se levi.

Res. 7. Non repugnat eundem specie, & numero actum, sive externum sive internum, modo esse peccatum veniale, modo mortale.

Veniale etiam fit mortale, quando finis ultimus in eo constituitur, sive explicitè, sive implicitè.

Item ex conscientia erronea, ex contemptu, ex proximo periculo labendi in mortale, ex scandalo inde orro.

CAP. IV. *Res. 1.* Peccata omnia non sunt connexa inter se, sicut neque eorum objecta: quin alia sunt sibi invicem contraria.

Sæpe tamen unum peccatum est inseparabiliter conjunctum cum alio; & ab uno multa procedunt.

Et qui peccat in uno, dicitur omnium reus, quia amittit gratiam, & totum jus ad gloriam.

Res. 2. Peccata omnia non sunt paria, sed unum eò gravius est alio, quò illius objectum rectæ rationi magis adversatur.

Esse extra lineam mathematicè loquendo, consistit in indivisibili; ac moraliter id habet magis & minus.

Res. 3. Gravitas peccatorum petenda est maximè ex objecto, unde sumitur essentialis eorum species.

Sumitur etiam à circumstantiis, ita ut hæ vel addãt novam speciem malitiæ, vel præexistentem accidentaliter tantùm augeant.

Unde triplex quantitas, seu gravitas in peccato distinguenda. 1. essentiæ. 2. multitudinis. 3. intensiõnis.

Unum peccatum levius alio quoad objectum, potest simpliciter eo esse gravius, ratione circumstantiarum.

Ref. 4. Gravitas peccatorum aliquo modo sumitur, per se loquendo, ex præstantia virtutum quibus opponuntur.

Vitia capitalia dicuntur principalia, non quòd aliis omnibus sint graviora, sed quia multa ex iis procedunt.

Potest tamen contingere ratione circumstantiarum, ut peccatum minori virtuti repugnans, sit gravius: quomodo intemperantia est foedior timiditate.

Unde etiam fit ut fornicatio sit majus peccatum, quàm furtum, etsi temperantia sit virtus minus præstans quàm justitia.

Ref. 5. Peccata carnalia sunt minoris culpæ, quàm spiritualia, scilicet per se loquendo, & spectato proprio genere.

Interdum tamen propter speciales differentias, aut occurrentes circumstantias, peccata carnalia sunt graviora spiritualibus.

Verùm etsi peccata carnalia sint ex se minoris culpæ, sunt tamen majoris infamiæ.

Ref. 6. Attenditur etiam gravitas peccati secundùm causam illius, ita ut eò peccatum sit gravius, quò quis majori conatu sive intensivè, sive extensivè, aut ex pejori fine peccat.

Causæ verò extrinsecæ, quæ minuunt iudicium rationis, ut ignorantia, aut libertatem, ut infirmitas, violentia, metus, & similia, peccatum minuunt.

Peccat

Peccatum sumit gravitatem non solum à fine intrinsicò, sed etiam ab extrinsicò, qui novam mali speciem addit.

Furari propter ipsum furtum, est gravius peccatū in ratione furti, quam furari propter adulterium: verum postèrius hoc furtum est peccatum absolutè gravius.

Eò peccatum est gravius, quò ex peiori fine extrinsicò perpetratur.

Ref. 7. Circumstantia interdum mutat speciem, quamvis non se habeat, ut finis, ut dum quis ob delectationem carnalem, accedit ad uxorem alterius.

Aliquando verò non tantum novam addit speciem malitiæ, sed etiam præcedentem auget intra illius speciem.

Ref. 8. Peccati malitia augetur ex nocumento prævisò & intento; ut dum fur, vel homicida operatur ad nocendum alteri.

Si verò nocumentum nec prævisum est, nec intentum, sic non auget peccati malitiam, nisi sequatur per se ex actu peccati.

Quod si nocumentum sit prævisum, at non nisi implicitè seu virtualiter volitum, id sufficit ut ad culpam imputetur.

Ut prædictum impedimentum tibi sit implicitè seu indirectè voluntarium, requiritur ut possis & tenearis illud vitare.

Ref. 9. Peccati gravitas augetur ex circumstantia personæ quæ offenditur, quod intellige, cæteris paribus.

Debet etiam fieri comparatio inter peccata ejusdem rationis, non inter ea quæ sunt diversæ speciei.

Interdum eadem illa circumstantia personæ quæ aggravat unum peccatum, minuit aliud.

In confessione declaranda est juxta communiorè sententiam, non modo circumstantia personæ, quæ mutat speciem, sed etiam illa quæ notabiliter aggravat.

Ref.

Res. 10. Dignitas personæ peccantis aliquando peccatum minuit, quando nimirum committitur peccatum ex subreptione.

Aliàs auget, ut cum peccatum procedit ex deliberatione, ejusmodi enim peccatum eò magis imputatur alicui, quò major est in virtute.

Porro hic idem est peccatum ex subreptione & peccatum ex infirmitate: at verò peccatum ex deliberatione cum peccato ex malitia coineidit.

Circumstantia personæ peccantis, & illius inquam peccatur, immutat interdum peccati speciem: at neutra peccatum veniale mutat in mortale.

CAP. V. Res. 1. Omnia peccata sunt subjective in voluntate, quod intellige de peccatis, ut sunt formaliter peccata.

Sunt tamen peccata in aliis potentiis; secundum malitiam objectivam, aut formalem extrinsecam spectata.

Actus mali à voluntate imperati, habent malitiam objectivam independentem ab actu illius: at formalem malitiam non habent nisi extrinsecè, per denominationem ab illo.

Res. 21. Peccatum esse potest in sensualitate, non quidem secundum se spectata, sed quatenus subiacet imperio rationis.

Morus sensualitatis praveniens rationis deliberationem, non omnem, sed plenam, est peccatum veniale.

Peccatum objective sumptum est in membris, ut in subjecto, quod tantum movetur à voluntate, at in appetitu ut in subjecto, quod aliquatenus se movet.

Res. 3. Non modò peccatum veniale, sed etiam mortale potest esse in appetitu sensitivo, ut subdito rationi.

Non tamen omnis motus appetitus sensitivi circa illicita, est peccatum, sive mortale, sive veniale.

Res. 41.

Res. 4. Peccatum potest esse in ratione, ita scilicet ut actus intellectus non sit formaliter malus, nisi denominativè à malitia quæ residet in voluntate.

Peccatum morosa delectationis est in ratione, quatenus non reprimit motum inordinatum, sed circa illum immoratur.

Res. 3. Ut motus sensualitatis sit peccatum, requiritur, ex parte intellectus, quædam rationis advertentia cognitio malitiæ, & deliberatio aut perfecta, si peccatum sit mortale, aut imperfecta, si sit veniale.

Unde triplex motus sensualitatis distinguendus: primò primus, qui non est peccatum; secundo primus, qui est peccatum veniale: & deliberatus, qui est mortale.

Ad peccatum mortale, non opus est quòd intellectus advertat actum esse mortaliter malum, sed sufficit quòd cognoscat esse malum.

Si quis tamen determinatè judicaret, actum illum, qui à parte rei est peccatum mortale, non esse nisi veniale, ille non peccaret mortaliter.

Ut motus sensualitatis sit peccatum, requiritur liber consensus voluntatis.

Res. 6. Non tamen ad hoc requiritur formalis consensus voluntatis, sed virtualis sufficit.

Consensus verò interpretativus non sufficit ad peccatum mortale: qualis habetur: quando quis motui inhonesto nec dissentit, nec consentit, sed negativè se habet.

Peccatum tamen est mortale, tales motus permittere, quando est periculum pollutionis, aut consensus pravi: & veniale, extra tale periculum.

Verùm nullum est peccatum, ejusmodi motus non cohibere, quando est rationabilis causa eos negligendi.

Res. 7. Peccatum est mortale, delectari de objecto cogitationis pravæ, non autem delectari de cogitatione ipsa.

Non est peccatum mortale; delectari inefficaciter de re graviter mala, à qua per intellectum malitia separari potest.

Quod si malitia ab objecto, separari nequit, delectatio voluntaria, et si inefficax talis objecti, est peccatum mortale.

Unde de cogitata fornicatione voluntariè delectari, etiam sine animo eam opere complendi, peccatum est mortale.

Nec licet viduæ delectari de actu præterito matrimonii, aut sponsis, ante celebratas nuptias, de actu futuro.

CAP. VI. *Res. 1.* Ignorantia antecedens, seu invincibilis, est causa peccati, non formaliter, sed materialiter spectati.

At verò ignorantia consequens, seu vincibilis, potest esse causa peccati, etiam formaliter sumpti.

Non quælibet ignorantia peccatis est causa peccati, sed ea tantum quæ tollit scientiam prohibentem actum peccati.

Res. 2. Ignorantia invincibilis non est peccatum, sed vincibilis, si sit eorum quæ quis scire tenetur.

In ignorantia culpabili tria considerantur. 1. negligentia, quæ est formaliter intrinsecè mala. 2. ignorantia actualis, quæ habet malitiam objectivam, & formalem extrinsecam. 3. ignorantia habitualis, quæ est effectus peccati.

Ignorantia illa dicitur invincibilis, quæ manet etiam si homo pro loco, & tempore adhibeat diligentiam moraliter sufficientem, ut eam expellat.

Ignorantia vincibilis est speciale peccatum quando scientia opposita secundum se præcepta est; aliàs non.

Res. 3. Ignorantia antecedens, qua fit opus de se malum, quod non fieret si ea abesset, à peccato excusat.

Hinc non peccat Titius occidendo hominem, quæ invincibiliter putat esse feram, si talis ignorantia est causa occisionis.

Excus-

Excusat etiam ignorantia invincibilis, cum qua Titius hominem occidit, putans esse feram, etsi ignorantia illa non sit causa occisionis.

Ignorantia consequens affectata auget peccatum, quando affectatur ut liberius peccetur: minuit verò, quando affectatur ad cavendam irreverentiam erga Deum.

At ignorantia crassa, seu supina, quæ tantum indirectè est voluta, peccatum minuit, sicut & voluntarium.

Ref. 4. Datur etiam alia causa interna peccati, ex parte appetitus sensitivi, voluntatem per passionem ad malum trahentis.

Peccatum ex passione, dicitur peccatum ex infirmitate; ob similitudinem infirmitatis animæ, cum infirmitate corporis.

Amor sui est principium omnis peccati, quatenus omnis actus inordinatus respicit bonum commutabile tanquam objectum, & terminatur ad ipsum peccantem, ut ad finem cui bonum illud appetitur.

Juxta triplicem appetitum inordinatum boni, triplex est causa peccati nempe concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ.

Ref. 5. Passio minuit peccatum, quatenus se habet antecedenter ad voluntatem, eam trahendo & inclinando ad malum.

Quatenus verò se habet consequenter ad actum illius, sic auget peccatum, seu potius est signum magnitudinis ejus.

Nota passionem jam excitatam à voluntate posse eam movere ad agendum cum majori constantia & intentione, sicque esse causam actus secundum quid.

Passio quæ totaliter aufert usum rationis, excusat totaliter à peccato, si à principio non fuit voluntaria. Secus quæ non totaliter usum rationis intercipit.

Ref. 6.

Ref. 6. Interdum peccant homines ex malitia, ita ut hæc etiam sit causa interna peccati.

Dicitur homo peccare ex malitia, quatenus non ex errore intellectus, nec ex passione, sed ex certa scientia, & mera libertate malum perpetrat.

Aliud peccatum ex malitia, quod vulgò dicitur esse contra Spiritum sanctum, consistit in eorum abjectione quæ peccati electionem poterant impedire.

Peccatum ex malitia per se loquendo, & cætera sunt paria, est gravius peccato ex passione.

CAP. VII. *Ref. 1.* Deus non est causa peccati sive directè, sive indirectè, etsi nonnullis non præbeat auxilium, quod si præberet, non peccarent.

Deus dicitur aliquos tradere in reprobum sensum in quantum non prohibet quin ii, suum reprobum sensum sequantur.

Deus ut causa prima & universalis, concurrat ad actus pravorum entitativè spectatos, idque per influxum immediatum, & intrinsecum.

Non tamen impellit hominem sive moraliter, sive physicè ad actum pravam, adeoque non est propriè causa illius, in sensu ab Ecclesia damnato.

Deus est causa excæcationis & indurationis, quantum ad subtractionem gratiæ efficacis, quam si daret, cor emolliretur.

Ref. 2. Diabolus non est homini directè causa peccati, sed tantum per modum persuadentis, vel proponentis appetibile.

Voluntas, quæ est inclinatio universalis, non potest causari nisi à Deo, qui est bonum universale. Idem dicitur de materia, quæ est in potentia ad omnes formas.

Diabolus potest ad peccatum inducere, non tantum exterius proponendo objectum, sed etiam interius movendo phantasiam, & appetitum sensitivum.

Etsi Dæmon, per se loquendo, possit hominem indu-

inducere ad eliciendum ex necessitate, actum de se malum; non tamen ad peccandum ex necessitate.

Res. 3. Secundum fidem admittendum est peccatum originale, in posteros Adæ per generationem transfusum.

Illa transfusio non est physica, sed moralis, ex pacto, ad quam sufficit, quod homines viâ ordinariâ, ex Adæ stirpe oriantur.

Peccatum actuale debet esse voluntarium, voluntate particularis peccantis: at satis est quod originale sit voluntarium, voluntate communi, seu capituli.

Res. 4. Sententia quæ afferit B. Virginem fuisse ab originali præservatam, latè defenditur tanquam probabilior, magisque pia.

Peccatum veniale, à quo omnium consensu B. Virgo fuit immunis, minùs repugnat illius dignitati, & sanctitati, quàm originale.

B. Virgo fuit immunis à fomite peccati, à dolore partus, à sordibus puerperii, à corruptione corporis, aliisque defectibus peccati originalis.

Et si concedam, B. Virginem peccasse in Adamo, & à Christo fuisse redemptam, inde non sequitur eam, peccato originali infectam fuisse.

B. Virgo fuit baptizata, ut fidei Christianæ caractere insigniretur, aliorumque sacramentorum capax fieret; non autem ut ab originali purgaretur.

Res. 5. Excepta B. Virgine, omnes posteri Adæ, via ordinaria geniti, concipiuntur, in peccato originali.

Prædestinati, & fidelium filii nascuntur cum peccato originali, sicut ex olea nascitur oleastrum.

Si quis ex carne humana miraculosè formaretur, ille non contraheret peccatum originale.

Si non Adam, sed Eva tantùm peccasset, eorum filii non contraherent peccatum originale.

Res. 6.

Ref. 6. Peccatum originale non est propensio illa, qua concupiscentia fertur in illicita, præveniendò usum rationis.

Nec est formaliter peccatum ipsum actuale Adæ, ut per illud omnes ejus posterì extrinsecè denominantur peccatores.

Quare peccatum originale consistit formaliter, saltem ex parte, in privatione justitiæ originalis, debitæ inesse: quæ formaliter tollitur per gratiam baptismalem.

Cum dicitur *Rom. 5.* per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi, intellige causaliter, non formaliter.

Privatio justitiæ originalis est in nobis peccatum originale, simulque est pœna peccati primi parentis.

Peccatum originale non est quæcunque privatio gratiæ, sed privatio gratiæ ob peccatum primi parentis; qua ratione non est in baptizatis.

Licet peccatum primi parentis non sit intrinsecû peccato originali; illius tamen connotatio huic peccato est essentialis.

CAP. VIII. *Ref. 1.* Natura humana aliquo modo corrupta est per peccatum, non quidem quoad principia & proprietates naturæ, sed quoad inclinationem naturalem ad virtutem, quæ per peccatum minuitur.

Et si talis inclinatio, quæ homini convenit ut est rationalis, possit per peccatum minui, non tamen totaliter tolli.

Quatuor sunt naturæ vulnera, ex peccato primi parentis consequentia, nempe infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia.

In ratione est vulnus ignorantiæ; in voluntate, vulnus malitiæ; in irascibili, vulnus infirmitatis; in concupiscibili, vulnus concupiscentiæ.

Mors, aliique defectus corporales naturæ humanæ, non sunt per se effectus peccati primi parentis, sed

sed per accidens, nimirum removendo prohibens.

Res. 2. Anima contrahit maculam per peccatum, sicut corpus nitidum per contactum alterius corporis.

Ejusmodi macula manet in anima, quamdiu illa non redit ad lumen divinum, per motum voluntatis priori oppositum.

Macula peccati non est privatio gratiae, nec reatus poenae, nec habitus realis ex actu peccati productus, sed ipsum peccatum actuale, quatenus moraliter adhuc perseverat.

Res. 3. Reatus poenae est effectus peccati; quatenus peccans agit contra ordinem rationis, legis humanae, & divinae; adeoque incurrit poenam à seipso, ab homine, & à Deo.

Peccatum ut peccatum, non potest esse per se & directe poena alterius peccati, ad illud puniendum à Deo immissa.

At nec peccatum materialiter spectatum, potest esse poena alterius peccati, à Deo directe intenta, & volita.

Quod ait Paulus, Deum quosdam tradidisse in desideria cordis eorum, verificatur, quatenus deserti homines à gratia divina efficaci, vincuntur à passionibus.

Res. 4. Peccato mortali respondet duplex poena aeterna, altera damni, quae consistit in privatione visionis Dei; altera sensus, quae in cruciatibus ab igne infernali causatis, posita est.

Poenae damnatorum, aequalem semper intensiorem habebunt, ita ut nunquam minuendae, vel augendae sint.

Poena damnatorum, etsi aeterna, est proportionata eorum culpa, neque est major quam culpa ipsa mereatur.

Res. 5. Peccato mortali non debetur poena infinita secundum quantitatem, seu intensiorem graduum.

Illius tamen gravitas ceteris paribus, est major quacunque offensa personae minus dignae.

Morta-

Mortaliter peccans dicitur valdè improprie Deū, ex se, destruere, quatenus ultimum finem suum constituit in creatura.

Pœna damnatorum sive damni, sive sensus est simpliciter finita. Est tamen inter illas discrimen, nam prior est infinita secundum quid, posterior verò simpliciter finita.

Pœna sensus non est æqualis in omnibus damnatis; at pœna damni, ut privatio visionis Dei est in omnibus æqualis, non autem ut pœna.

Res. 6. Infantes qui cum solo originali moriuntur, non puniuntur pœna sensus; puniuntur tamen pœna damni.

Ex communi sententia, privatio visionis Dei non est conjuncta in infantibus, cum tristitia & dolore.

Imò aliqui probabiliter existimant, eos habere perfectam cognitionem rerum naturalium, adeoque potiri beatitudine quadam naturali.

LIBER III.

DE FIDE.

CAP. I. **O**bjectum materiale primarium fidei est *Res. 1.* Deus; quod intelligendum est de Deo absolute, ut Deus est, seu sub ratione Divinitatis.

Totale verò & adæquatum fidei objectum est, quicquid sub divinam revelationem cadit.

Ejusmodi res omnes non sunt ex se, & ex proprio merito æquè credibiles, sunt tamen quatenus omnes à Deo sunt revelata.

Res. 2. Deus est formale objectum fidei, seu id quo intellectus noster movetur ad assentiendum rebus revelatis.

Hoc autem Deo competit, quatenus est prima veritas, quæ nec falli potest, nec fallere; non autem quatenus est Deus, aut misericors, &c.

Vera-

Veracitas divina resolvitur in Divinitatem, velut in causam virtuales effendi, non ut in motiyum assentiendi.

Res. 3. Deus ut revelans, pertinet ad objectum formale fidei, ita ut credamus aliquid, non modo quia Deus revelans verax est, sed etiam quia ipse illud revelavit.

Cognitio finis est tantum id quo finis cognoscitur, at revelatio divina est id etiam quod cognoscitur & approbatur.

Deus est primarium objectum virtutis Theologicae, revelatio tamen spectat ad totale objectum fidei, & beatitudo formalis ad totale objectum spei.

Non est absurdum credere, Deum esse veracem, quia ipse dixit: secus, id credere de homine, qui falli potest, & fallere.

Credimus articulos fidei esse veros, & revelatos, propter revelationem; sicut per lumen video colorem, & lumen ipsum.

Res. 4. Revelatio publica facta toti Ecclesiae sufficit ad objectum formale fidei, quamvis absolute necessaria non sit, sed sufficiat revelatio privata.

Actus fidei elicited ex revelatione privata, est ejusdem speciei cum illo qui elicited ex revelatione publica.

Unde fides dicitur Catholica, per accidens: & Ecclesia sola est certa fidei regula, ordinariè tantum.

Res. 5. Revelatio ad fidem spectans debet esse obscura, ex parte rei revelatae; ita ut quod creditur non cognoscatur clarè, ut in se est.

Imò fides per se fundari non potest in revelatione, quæ sit evidens, ex parte sui.

Ex multorum sententia, primus Angelus evidenter cognoscebat revelationem, quam habuit in via, esse à Deo.

Fides tamen potest esse in eodem subjecto, simul
b
cum

cum evidentia revelationis; ut patet exemplo primi Angeli, B. Virginis, & Apostolorum.

Ref. 6. Nunquam Deus de facto falsum dixit, neque potest de lege ordinaria, vel absoluta dicere falsum.

Quod ita debet intelligi, ut Deus neque per seipsum, neque per alium mentiri possit.

Non potest Deus aliquem directè inclinare in errorem: & scriptura quæ aliquando oppositum videtur indicare, permissivè intelligenda est.

Ref. 7. Revelatio virtualis, seu mediata non sufficit ad fidem, sed tantum assensum Theologicum.

Eò ipsò quòd Deus revelat Christum esse hominem, formaliter censetur revelare eum anima rationali præditum esse, non tamen esse risibilem.

Neque etiam ad fidem sufficit falsa revelatio, quæ vera existimetur: unde Idiotæ multa credentes, ut à Deo revelata, quæ revelata non sunt, ut sic actus veræ fidei non eliciunt.

Potest tamen voluntas elicere veros actus virtutum moralium, circa falsa objecta, quæ ut vera ab intellectu repræsentantur.

CAP. II. *Ref. 1.* Ad fidem requiritur propositio aliqua rerum credendarum, per quam res illæ fiant evidenter credibiles.

Unde evidentia requiritur, non circa res ipsas fide creditas, aut earum veritatem, sed circa earum credibilitatem.

Non rarò duæ propositiones contradictoriæ sunt evidenter credibiles, quamvis earum altera sit impossibilis.

Qui non habent evidentiam credibilitatis, non habent fidem perfectam; possunt tamen rudes, beneficio pastorum, ejusmodi evidentiam assequi.

Ref. 2. Multa sunt motiva nostræ fidei. 1. quòd nihil tradat, quòd falsitatis convinci possit. 2. Quòd mores sanctè instituat. 3. quòd à paucis hominibus doctrina & po-

& potentia destitutis, in totum orbem introducta sit. 4. quòd illius doctrina sit antiquissima. 5. quòd à viris fide dignissimis sit prædicata. 6. quòd ab infinitis hominibus omnis ætatis, & sexus, inter atrocissima tormenta sit defensa, & confirmata. 7. quòd innumeris fere miraculis; variis temporibus & locis illustrata fuerit.

Ref. 3. Admittenda est in Ecclesia infallibilis aliqua fidei regula, quæcunque illa sit, per quam vera à falsis certo distingui possint.

Ut quis teneatur rem aliquam credere tanquam infallibilem, requiritur ut proponens eam confirmet, per aliquam infallibilem fidei regulam.

Semper fuit in mundo Verbum Dei scriptum, aut non scriptum, ex quo sumi potuit infallibilis fidei regula.

Ref. 4. Scriptura sacra est infallibilis fidei regula, tanquam verbum Dei, in quo quicquid continetur est verum, & fide divina credendum.

Scripturæ sacræ, etsi obscuræ, verus sensus haberi potest ex definitionibus Ecclesiæ, aut communi Patrum interpretatione; qua ratione est certa fidei regula.

Traditio non scripta est etiam fidei regula, eaque non minus certa, quam verbum Dei scriptum.

Sicut ea scriptura, quæ iudicio Ecclesiæ canonica est, facit certam fidem, ita & traditio quam Ecclesia, ut divinam habet.

Ref. 5. Præter scripturam, & traditionem, ponenda est in Ecclesia, aliqua alia fidei regula, quæ res credendas infallibiliter proponere possit.

Unde Patres agnoscunt in Ecclesia Judicem visibilem, qui in rebus dubiis consuli possit, & ad quem spectet, quid credendum, quid non credendum sit, statuere.

Hæc regula nihil statuit esse de fide, nisi quod per scripturam, aut traditionem tale esse iudicat:

quare hoc illius iudicium infallibile esse debet.

Nec mirum quod legum explicatio ad iudicem inferiorem spectet, aut quod homo infallibilitatem habeat, ut specialiter dirigitur à Spiritu S.

Fides resolvitur in revelationem Dei, ut in rationem credendi; in auctoritatem verò Ecclesiæ, ut in regulam infallibilem qua proponitur, quid revelatum sit.

Ref. 6. Concilium generale à summo Pontifice convocatum, & approbatum, non potest errare in fide, adeoque est infallibilis credendorum regula.

Hinc damnatus est Arius in Concilio Nicæno, Macedonius in Constantinopolitano, Nestorius in Ephesino, Eutiches in Chalcedonensi, Lutherani, & Calvinistæ in Tridentino.

Vulgatumque est ex Gregorio magno, prima quatuor Concilia generalia recipienda esse, sicut quatuor Evangelia.

Probabilior est eorum sententia qui dicunt, Concilium generale ante approbationem summi Pontificis, posse errare in fide.

Non tamen requiritur talis approbatio, quando definitiones factæ sunt à Concilio, juxta particularem instructionem, per Legatos, à Pontifice præmissam.

Imò valde probabile est, Deum nunquam permisurum ut ejusmodi Concilium de facto erret, si in veritate indaganda rectè & sincerè procedat.

Ref. 7. Romanus Pontifex, in quantum Petri successor in primatu Ecclesiæ, in decidendis fidei questionibus errare non potest.

Non etiam potest errare in rebus ad mores spectantibus, præcipiendo aliquid saluti repugnans, vel prohibendo id quod ad eam necessarium est.

Unde errare nequit in Canonizationibus Sanctorum, neque in approbatione alicujus Religionis, quoad substantiam.

CAP. III. *Ref. 1.* Ad actum fidei Catholicæ prærequiritur

quiritur actus aliquis voluntatis, à quo proximè imperetur.

Intellectus ab objecto evidente, quamvis nolens, trahitur ad assensum, ab obscuro autem non movetur, nisi mediante pio affectu voluntatis.

Fides non innititur evidentia credibilitatis, tanquam motivo credendi, sed tantum testimonio Dei obscure cognito.

Ad fidem prærequiritur duplex actus voluntatis, & ad scientiam unus sufficit. Unde illa dicitur libera, hæc necessaria.

Res. 2. Actus fidei Catholicæ per se non nititur discursu, sed est simplex assensus, quo intellectus judicat, aliquid esse verum, quia Deus id revelavit.

Unde inter Theologiam, & fidem illud est discrimen, quod illa innititur discursu, hæc verò nequaquam, sed soli revelationi Dei.

Credere aliquid, quia Deus id revelavit est unicus actus intellectus; sicut amare proximum propter Deum, est unicus actus voluntatis.

Res. 3. Actus fidei potest reperiri in eodem subjecto, cum evidenti cognitione ejusdem objecti.

Credimus Deum esse, quia Deus id revelavit; & tamen hoc etiam nobis evidenter constat per lumen naturale.

Potest idem simul esse evidens, & obscurum, quando per diversa media cognoscitur, ut patet in exemplo allato.

Habitus fidei in patria non manebit, posset tamen absolute cum clara visione permanere, & habere suum actum.

Res. 4. Assensus fidei secundum se, seu ex proprio objecto est bonus & honestus; imò talis actus adeò bonus est, ut non possit fieri majus.

Possimus tamen malè uti quibusdam habitibus intellectualibus, ad quos non requiritur gratia; v. c. scientia, & arte.

Non potest actus fidei per se à Deo pròhiberi, nec actus oppositus infidelitatis præcipi.

Ref. 5. Assensus fidei Catholicæ est per se & substantialiter supernaturalis, sicut & habitus à quo procedit, est per se infusus.

Actum aliquem esse per se supernaturalem, inde cognoscitur, si auxilium supernaturale semper, ratione ipsius, & non occasione adjunctarum difficultatum, requiritur ad eum eliciendum.

Intellectus ex sua natura non potest firmissimum assensum præbere, nisi veritatibus evidenter cognitis.

Potest tamen dari assensus quidam naturalis, circa idem objectum materiale fidei: ut patet ex fide hæreticorum.

Intellectus non fertur extra suum objectum quando ex motivo humano credit aliquid, sive naturale, sive supernaturale.

Damnatus est Pelagius, non quia dixit, actum aliquem fidei naturaliter elici posse, sed quia talem ad salutem sufficere existimavit.

Ref. 6. Non potest esse idem objectum formale fidei humanæ, & infusæ, ita ut quis naturaliter assentiatur rebus fidei, quia à Deo revelatæ sunt.

Esse supernaturale, dicit aliquid ex parte objecti fidei, & non solum denominationem extrinsecam ab actu supernaturali proveniente.

Duo actus specie distincti non possunt produci ab eadem potentia, circa idem objectum formale.

Non ideo actus fidei est supernaturalis, quia exigit auxilium supernaturale; quin potius ideo postulat fieri ab auxilio supernaturali, quia est in se supernaturalis.

Amor, desiderium, & delectatio sunt actus distincti specie: non tamen habent idem objectum formale.

Hæreticus non credit propriè aliquid, quia à Deo revelatum est, sed quia privato spiritu, vel
autho-

authoritate hominum ad hoc credendum ducitur.

Ref. 7. Major est certitudo fidei divinæ, quam humanæ, quod intellige de certitudine objectiva, non subjectiva.

Secundum rectam rationem, certitudo etiam subjectiva fidei divinæ major esse debet, quam humanæ.

Major quoque est certitudo fidei divinæ, quam naturalis scientiæ, ob rationem assentiendi magis infallibilem.

Et si cognitio, quæ per veram demonstrationem generatur, sit infallibilis, adhuc tamen fides est infallibilior.

CAP. IV. *Ref. 1.* Datur habitus quidem fidei infusæ, qui in intellectu proximè recipitur, tanquam in potentia à qua ipse actus fidei procedit.

Ejusmodi habitus habet propriè rationem virtutis intellectualis, quæ inclinatur intellectum in verum, sicut virtus moralis inclinatur voluntatem in bonum honestum.

Non est de ratione virtutis, ut feratur in objectum suum modo perfectissimo; sed sufficit quod semper feratur in bonum potentiæ, in qua est, nunquam in malum.

Fides independentè à charitate est vera virtus, si virtus spectetur secundum suam rationem intrinsecam, non autem si consideretur, ut conducit ad vitam æternam.

Charitas dicitur forma aliarum virtutum, quatenus valorem quendam moralem iis confert, earum actus referendo in Deum.

Unde intelligi potest, eandem esse fidem formatam, & informem; mortuam, & vivam.

Ref. 2. Ad credendum, præter habitum fidei, non requiritur lumen aliquod infusum, ab eo distinctum.

Licet autem scientiæ naturales supponant lumen

naturale, non tamen quod ab ipsa potentia intellectiva sit distinctum.

Non etiam requiruntur ad credendum, species aliquæ credendorum supernaturales, sed ad hoc sufficiunt species naturales, quibus apprehendimus supernaturalia, per analogiam ad naturalia.

Proprium fidei est elevare ad assensum, non autem efficere, ut objectum clariùs apprehendatur, quàm per species naturales apprehendi possit.

Interdum res fidei clariùs apprehenduntur, non quòd species supernaturales ad hoc concurrant, sed quia naturales meliùs, ex divina dispositione ordinantur.

Ref. 3. Ponendus etiam est aliquis habitus in voluntate, ut ex illius imperio intellectus moveatur ad assentiendum rebus fidei.

Habitus ille in voluntate residens est virtus propriè dicta, ex se, & sine ullo ordine ad finem aliquem extrinsecum.

Non est autem propriè virtus Theologica, sed moralis, eaque specialis, quæ studio sitas, vel obedientia fidei vocari potest.

Et si fidelis eliciat alios actus fidei speculativos, alios practicos, idem tamen realiter in eo est habitus fidei, qui simul est speculativus, & practicus.

Ref. 4. Licet non repugnet habitum fidei manere in Beatis, non tamen videtur conveniens eorum statui, ut ejusmodi habitum essentialiter obscurum retineant.

Probabiliter tamen manet in Beatis habitus prædictus voluntatis, quo perseveranter parati sunt subicere intellectum in obsequium fidei, si Deus id exigat.

Neque etiam manet habitus fidei in damnatis, et si character in iis maneat, ad distinguendos baptizatos à non baptizatis.

Illud

Illud autem Jacobi 2. Dæmones credunt, & contemiscunt; intelligitur de fide coacta, quam signorum evidentia in iis parit.

Habitus fidei remanet in animabus justorum, quæ in purgatorio torquentur; sicut habitus charitatis, & spei, quorum actus eliciunt.

Res. 5. Habitus fidei non manet in hæreticis, seu in iis qui alicui fidei articulo scienter dissentiunt.

Fides amittitur per solam infidelitatem, gratia vero justificans per quodlibet peccatum mortale, etiam fides maneat.

Fides potest esse major accidentaliter, idque tam extensive, quam intensive in uno Catholico, quam in alio.

CAP. V. Res. 1. Fides est medium omnibus hominibus ad salutem necessarium; utpote sine qua impossibile est placere Deo.

Fides habitualis est parvulis necessaria, & sufficit ad salutem; at adulti fide habituali, & actuali indigent.

Barbaræ nationes salvari possunt, quatenus et si fidem mereri nequeant, possunt impedire ne ad eam vocentur.

Pro quo nota hæc duo principia. 1. sine fide impossibile est salvari. 2. Deus vult ex se omnes salvos fieri.

Res. 2. Necessarium est credere de Deo, quæ ratione naturali probari possunt, ut omnes homines citius & certius divina cognoscant.

Unde credendum, Deum existere, esse æternum, omnipotentem, rerum omnium creatorem, infinite perfectum, &c.

Etiam Philosophi, qui prædicta attributa naturaliter cognoscunt, eorum fide indigent, ne salus in ipsis à naturali cognitione incipiat.

Res. 3. Necessarium etiam est ad salutem, non nulla de Deo credere, quæ lumen naturale superant.

Unde debemus credere, Deum esse gratiæ & res-

missionis peccatorum, in hoc sæculo, & gloriæ in futuro largitorem.

Fuit etiam olim, & nunc est, necessaria necessitate mediæ fides in Christum, & in Trinitatem, non quidem explicita, sed implicita.

Fuit quoque omni tempore necessarium credere immortalitatem animæ, præmia & poenas alterius vitæ, & peccatum originale.

Res. 4. Fuit præterea aliquarum rerum fides semper necessaria ex præcepto: nimirum earum quas diximus necessarias necessitate mediæ.

In lege nova est præceptum credendi explicitè mysteria Trinitatis, & Incarnationis, aliosque fidei articulos in symbolo contentos.

Sunt etiam aliqua explicitè credenda in ordine ad operationem. In primis omnes scire debent præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. Deinde orationem dominicam. Tum credere baptismum, pœnitentiam, & Eucharistiam esse sacramenta ad salutem necessaria, Christumque realiter in altari contineri.

Pastores tenentur prædicta non modo credere explicitè, sed etiam explicare, & defendere. At in rudibus non requiritur adeò distincta cognitio ejusmodi mysteriorum.

Sufficit ad salutem, quòd homo credat implicitè, quidquid continetur in scriptura sacra; modo prædicta credat explicitè.

Res. 5. Duplex est obligatio eliciendi actum fidei, quarum prior est directa, & per se; posterior verò indirecta, & per accidens.

Prior obligatio habet locum in infidelibus, quando articuli fidei sunt ipsis sufficienter propositi & explicati.

Et in infantibus baptizatis, quando primùm lumen rationis ipsis illuxit, & de rebus fidei sufficienter sunt instructi.

Probabile etiam est, vigere, directam obligationem elicien-

eliciendi actum fidei, quando quis graviter à Tyranno de fide tentatur.

Posterior obligatio viget, quando teneris elicere aliquem actum supernaturalem, ad quem actus fidei necessarius est.

Res. 6. Externa fidei confessio est necessaria ad salutem, non quidem semper, sed quando ea omiſſa, subtraheretur honor debitus Deo, & utilitas proximis impendenda.

Datur præceptum negativum, non negandi fidem, quod obligat sub peccato mortali, idque pro semper; ita ut fides neque directè, neque indirectè unquam exterius negetur.

Obligat etiam hoc præceptum, ad non ita simulandum negationem fidei, ut adstantes ex verbis, aut factis tuis judicent, te verè fidem abnegare.

Unde etsi uti liceat vestibus infidelium, quæ ob finem politicum nationem distinguunt, non tamen iis quæ ad cultum falsæ Religionis institutæ sunt.

Licet autem, ex gravi causa, comedere carnes veritas, cum infidelibus, adire eorum templa, eorumque concionibus interesse.

CAP. VI. *Res. 1.* Infidelitas positivè accepta, ut repugnat fidei, est peccatum; at infidelitas negativa, seu potius privativa, non est peccatum, sed pœna ex peccato Adæ profluens.

Quod ita intellige, ut illi habeant infidelitatem privativam inculpabilem, qui de fide nihil unquam audierunt; culpabilem verò, qui ea sufficienter audita, assensum cohibuerunt.

Potest dari non modo in infidelibus, sed etiam in fidelibus ignorantia invincibilis quorundam obiectorum supernaturalium fidei.

Imò & naturalium, ut quòd Deus existat, quòd habeat curam rerum humanarum, quòd peccatis nostris offendatur.

Res. 2. Infidelitas & fides sunt in intellectu, ut in
 4 6 proxil

proximo subjecto, in voluntate verò sicut in proximo motivo.

Quod sic accipe, ut infidelitas secundum rationem falsitatis, & malitiæ objectivæ sit subjectivè in intellectu; at secundum rationem malitiæ formalis, sit intrinsecè in voluntate, & extrinsecè in intellectu.

Nunquam contingit infidelitatem sola voluntate committi, sed necessariò tale peccatum consummatur in intellectu, ad nutum voluntati obediens.

Qui judicat non esse credendum, Deum, esse nisi vi demonstrationis, est infidelis, illiusque infidelitas est in intellectu.

Intemperantia sola voluntate committi potest, etsi non infidelitas, ob majorem dependentiam intellectus, quam appetitus sensitivi, ab illa.

Ref. 3. Infidelitas est majus peccatum iis quæ repugnant virtutibus moralibus, non autem iis quæ opponuntur virtutibus Theologicis.

Odium Dei non modo est peccatum gravius infidelitate, sed etiam omnium peccatorum gravissimum.

Desperatio quoad se est peccatum minùs grave odio Dei, & infidelitate; at quoad nos est peccatum periculosius.

Potest reperiri aliquod peccatum contra virtutes morales, gravius aliquo peccato contra fidem; v. c. homicidium, negligentia sciendi res fidei.

Ref. 4. Tres sunt infidelitatis species, nempe Paganismus, Judaismus, & Hæresis: secundum modum tenendi fidei, aut nondum susceptæ, aut susceptæ in figura, vel in veritate.

Ut quis dicatur hæreticus, non opus est ut aliquando veram fidem habuerit, sed sufficit quòd fidem Christianam exterius profiteatur, & quosdam illius articulos neget.

Omnis

Omnis infidelis vel credit in Christum, & est hæreticus; vel non credit, estque Judæus, si admittit figuras; & paganus, si non admittit. Unde constat divisionem prædictam infidelitatis esse adæquatam.

Ejusmodi infidelitates non distinguuntur specie, propriè loquendo, sed tantum accidentariò, quatenus repugnant fidei secundum magis, & minus.

Si infidelitas spectetur per respectum ad fidem, gravius peccant Hæretici, quàm Judæi, & hi quàm Gentiles, si verò attendatur corruptio eorum, quæ ad fidem spectant, res se habet ordine inverso.

Apostasia à fide non est quarta species infidelitatis, à præcedentibus distincta, sed circumstantia aggravans, quæ semper cum aliqua earum coincidit.

Communitè tamen dicuntur Apostatæ, qui fidem Catholicam abjiciunt, ut Paganismum, vel Judaismum sectentur.

Ref. 5. Ad hæresim non sufficit error positivus contra doctrinam fidei, sed præterea requiritur pertinacia.

Hæc pertinacia habet locum in eo, qui non vult dimoveri à sua sententia, etsi scias oppositam doceri ab Ecclesia Catholica.

Ille non est formaliter hæreticus, qui defendit suum errorem, ignorans sive invincibiliter, sive vincibiliter eum repugnare fidei Catholicæ.

Pauci sunt adulti inter hæreticos, qui ignorent se habere fidem alienam ab Ecclesia, quam scire tenentur veram esse: adeoque qui non sunt hæretici.

Ad hæresim non requiritur assensus positivus, quo quis judicet falsum esse, quod Ecclesia credit ut verum, sed sufficit dubium voluntarium de veritate illius.

Ref. 6. Licet cum hæreticis disputare, ad confutan-

dos errores, vel exercitii causa. Peccat tamen Catholicus, qui disputat tanquam de fide dubitans.

Licitum est de fide disputare coram simplicibus, qui ab hæreticis sollicitantur ad defectionem; non tamen coram iis, qui nihil audierunt diversum ab eo quod credunt.

Peccat publicè disputans cum hæreticis, nisi talis sit, ut veritatem solidè defendere, & simplicioribus qui adsunt, satis apertè declarare valeat.

Prohibitum est laicis sub pœna excommunicationis ferendæ, ne cum hæreticis disputent, nisi necessitas, aut gravis utilitas id postulet.

Non licet, cum periculo, hæreticorum libros legere. Et qui legunt, incurrunt excommunicationem summæ Pontifici reservatam, in locis ubi bulla Cœnæ recepta est.

Possunt Episcopi in Gallia, dare facultatem suis subditis, legendi libros hæreticorum. Imò & hæreticos revertentes in utroque foro absolvere.

DE SPE.

CAP. VII. **S**pes est virtus, utpote bonum faciens hæreticam, & opus ejus bonum reddens.

Est virtus Theologica, attingens supremam regulam humanorum actuum, nempe Deum, cujus auxilio nititur, ad consequendam beatitudinem.

Unde distinguitur à charitate, quæ facit hominem adhærere Deo, propter seipsum; & à fide, quæ Deum respicit, ut est in nobis principium cognoscendi veritatem.

Fides est prior spe, & spes charitate, secundum viam generationis; at charitas ut forma virtutum, est prior spe.

Res. 2. Proprium & principale objectum spei Theologicæ, est ipsa beatitudo æterna; at objecta secundaria sunt auxilia gratiæ, aliaque media conducentia ad vitam æternam.

Hoc

Hoc ita intellige, ut Deus ipse sit materiale obiectum spei, quod scilicet tanquam summum bonum nostrum speramus.

Inordinatum est amare Deum propter se, tanquam propter finem cuius gratia, non tamen, tanquam propter finem cui, seu quia est summum bonum ipsius amantis.

Ipsa etiam beatitudo formalis est obiectum materiale spei: quatenus non speramus Deum secundum se, sed ut à nobis per visionem possidendum.

Res. 3. Obiectum formale spei Theologicæ est bonitas ipsius obiecti materialis, seu Dei clarè visi, non in se spectata, sed ut est nobis conveniens.

Unde interroganti, quid nos moveat ad sperandam beatitudinem, respondemus eam nos sperare, quia nobis est bona, non autem quia est nobis possibilis per gratiam.

Beatitudinis possibilitas non est motivum eam sperandi, sed tantum conditio sine qua, non potest quis efficaciter ferri in tale obiectum.

Ut alicui speremus beatitudinem, oportet nos ita ei conjungi per amorem, ut bonum illius apprehendamus tanquam nostrum.

Non licet sperare de creatura aliqua, tanquam de prima causa movente in beatitudinem, sed tanquam secundariò ad eam juvante.

Res. 4. Proximum subjectum spei est voluntas sicut actus illius est motus appetitus rationalis in bonum.

In viatoribus charitas non est sine spe, hæc tamen esse potest sine charitate, quamvis non sine fide.

Probabile est in beatis esse spei habitum, quo gaudent de præsentis animæ beatitudine, & futuram corporis gloriam sperant.

Spes non est in damnatis, ad quorum miseram conditionem

ditionem

ditionem spectat, ut sciant eorum poenas fore perpetuas. Est tamen in animabus quæ torquentur in purgatorio.

Res. 5. Desperatio est peccatum de se mortale, quod non consistit in positiva nolitione beatitudinis, nec in iudicio aliquo intellectus quodcunque sit.

Ad illam tamen prærequiritur iudicium intellectus, quo quis iudicat, se non posse salvari, aut de facto non solvandum, aliudve simile.

Et consistit in actu voluntatis inde orto, quo quis statuit abjicere omnem sollicitudinem acquirendæ salutis, & media ad eam necessaria omnino negligere.

Potest esse desperatio cum infidelitate, & sine illa. Est cum infidelitate, si quis iudicet se non posse salvari sine illa, si iudicet tantum se non salvandum.

Desperatio interdum oritur ex luxuria, interdum ex acedia, qua ita dejicitur animus, ut nunquam putet se posse bonum arduum adipisci.

Res. 6. Præsumptio duobus modis committi potest. 1. sperando salutem, ut naturæ viribus possibili. 2. sperando veniam peccatorum, ut possibilem sine poenitentia; aut gloriam, sine meritis.

Utraque præsumptio conjuncta est cum hæresi, & prior dicitur Pelagiana posterior Lutherana.

Præsumptio est propriè species peccati in Spiritum sanctum; est tamen peccatum desperatione levius.

Hic agitur de præsumptione, ut opponitur spei Theologicæ, præterquam est alia opposita magnanimitati.

Præsumptio quæ innititur propriæ virtuti, oritur ex inani gloria, quæ verò inordinate innititur divinæ virtuti, oritur ex superbia.

Res. 7. Datur præceptum affirmativum spei, quod obligat, tum quando primum occurrit præceptum fidei,

fidei, tum quories aliquis tentatur, ut de misericordia Dei desperet, tum in fine vitæ.

Aliàs præceptum spei obligat per accidens, ut quando tenemur Deum orare, vel de peccatis dolere, &c. |

Est etiam præceptum spei negativum, quod obligat ut nunquam desperes de consequitione beatitudinis, & nunquam præsumas te eam indebitè obtenturum.

DE CHARITATE.

CAP. VIII. **C**haritas est amicitia inter Deum & *Ref. 1.* hominem, fundata in eo quòd Deus suam beatitudinem homini communicat.

Licet non convivamus Deo, ratione vitæ corporalis, illi tamen convivimus ratione vitæ spiritualis.

Charitas non est Spiritus S. sed donum creatum diffusum in cordibus nostris, per Spiritum S.

Ref. 2. Charitas est virtus, summam humanorum actuum regulam, nempe Deum attingens.

Dare facilitatem agendi, spectat ad virtutes acquiritas non autem ad infusas, quæ solam agendi potentiam tribuunt.

Charitas est specialis virtus, specialem boni rationem in objecto suo attingens: esto interdum dicatur, omnis virtus, seque extendat ad opera omnia virtutum.

Charitas est una specie virtus, respiciens unum finem, nempe divinam bonitatem, & unam communicationem beatitudinis æternæ.

Quando S. Thomas ait, charitatem fundari in cōmunicatione beatitudinis, sensus est, Deum per charitatem diligi, secundum totam suam bonitatem, quæ attingitur à beatis.

Ref. 3. Charitas est virtutum five moralium, five Theologicarum præstantissima, attingens Deum ut in ipso sistat, non ut ex eo nobis aliquid proveniat.

eorum

Eorum quæ sunt infra nos, nobilior est cognitio, quàm dilectio; eorum verò quæ sunt supra nos nobilior est dilectio, quàm cognitio.

Ex eo quòd virtutes intellectuales sint ex se perfectiores moralibus, sequitur tantum præstantissimam inter illas esse perfectiorem nobilissima istarum.

Nulla est vera virtus simpliciter sine charitate, cuius proprium est hominem ordinare ad ultimum finem, qui in fruitione Dei consistit.

Potest tamen esse vera aliqua virtus secundum, quid, seu habens essentiam, etsi non statum virtutis, sine charitate.

Charitas dicitur forma virtutum, quatenus per illam eorum actus ad ultimum finem ordinantur, & sunt meritorii vitæ aeternæ.

Charitas dicitur radix, fundamentum, & mater aliarum virtutum.

Res. 4. Charitas nequit esse perfecta ex parte diligibilis, quatenus Deus non potest ab ulla creatura amari, quantum est diligibilis.

Potest tamen esse perfecta, ex parte diligentis, ita ut habens charitatem, Deum diligat quantum potest: quod aliter contingit in alia, aliter in hac vita.

In charitate distinguuntur, tres gradus, nempe incipientium, proficientium, & perfectorum, juxta diversa studia ad quæ homo perducitur per charitatis augmentum.

Quod tamen non impedit quominus & incipientes, & perfecti proficiant, quamvis eorum studium præcipuè in hoc non versetur.

Charitas vitæ est ejusdem speciei cum charitate patriæ, esto cognitiones specie distinguantur, & amor vitæ sit liber, amor patriæ necessarius.

Non repugnat, quòd charitas sit minùs intensa, tam quoad habitum, quàm quoad actum, in aliquo beato, quam in aliquo viatore.

Abso-

Absolutè tamen dicendum est, charitatem patriæ esse perfectiorem charitate vitæ, ratione status longè diversi quem habet.

CAP. IX. *Ref. 1.* Charitatis objectum primum est Deus, secundarium verò multa quæ propter Deum diligenda sunt.

Ad hoc secundarium objectum reducuntur primum, creaturæ omnes capaces beatitudinis; secundò ea omnia quæ ad nostram, aut proximorum beatitudinem aliquo modo conducunt.

Unde homo ex charitate amat seipsum, non tamen ex vera amicitia, quæ unionem quandam, non unitatem importat.

Amat & peccatorem, non ut peccatorem, sed ut hominem: nec debet amicis peccantibus subtrahere amicitiae beneficia, nisi sint insanabiles.

Amat etiam inimicum, quamvis non ut inimicum, ei que exhibet communia dilectionis signa, licet specialia non nisi in necessitate ei exhibere teneatur.

Non tamen illius charitas debet se extendere ad daemones, sive qua daemones sive qua Spiritus supernaturalis beatitudinis incapaces.

Verùm si agatur de objectis secundariis posterioris generis, homo diligit charitatem, creaturas irracionales, corpora nostra ipsosque daemones quoad naturam spectatos, prout hæc omnia ad gloriam Dei conducunt.

Ref. 2. Est aliquis ordo in charitate, non quidem durationis, sed perfectionis, ita ut unum objectum perfectius diligatur quàm aliud.

Potest tribus modis unum à nobis perfectius diligere quam aliud. 1. objectivè. 2. appetitivè. 3. intensivè.

Secundum prædictum charitatis ordinem, debemus Deum, tanquam primam causam beatitudinis, magis quàm proximum, aut nos diligere.

In communicatione bonorum naturalium fundatur amor naturalis, quo creaturæ omnes Deum suo modo diligunt.

Ref. 3. Non tenemur Deum magis intensivè diligere quàm nos, aut proximos, sed sufficit quòd eum magis objectivè & appetitivè diligamus.

Amorem esse posse majorem appetitivè, etsi non sit major intensivè, ostenditur exemplo matris filium natu majorem magis appetitivè, & minorem magis intensivè diligentis.

Quamvis possit proximus intensius diligi quàm Deus, repugnat tamen quòd talis proximi dilectio sit ex vera charitate.

Ref. 4. Tenetur homo ex charitate, magis se diligere quàm proximum quem tantum ut beatitudinis socium respicit.

Non debet homo peccare, ut proximum liberet à peccato: teneturque sibi potius velle gratiam & gloriam, quàm omnibus aliis hominibus.

Si tamen necessitas spiritualis proximi exigeret, posset quis licitè, exemplo B. Martini aliquantulam beatitudinis dilationem optare.

In extrema proximi necessitate spirituali tenemur non modo bona temporalia, sed etiam vitam, si opus sit exponere, ut illi opitulemur.

At in gravi necessitate, non teneris succurrere proximo, cum probabili vitæ periculo, aut etiam cum notabili famæ, vel bonorum temporalium jactura.

Si tamen Respublica in tali necessitate versetur, ut quia hæreses, aut periculosa dogmata sparguntur in vulgus, teneris etiam cum vitæ periculo ei, si possis, succurrere.

Non teneris vitam propriam pro vita alterius privati exponere; potes tamen, ex motivo amicitia, gratitudinis, vel alterius virtutis.

Ref. 5. Teneris ex charitate unum proximum magis diligere, quàm alium; & Patres æqualitatem

com-

commendantes, volunt tantum omnes esse diligendos.

In necessitate extrema teneris potius ei opitulari, qui tibi sanguine junctus est, quam extraneo, licet sanctiori.

Qui tibi naturaliter juncti sunt, præferendi sunt iis cum quibus conjunctionem tantum spiritua-lem habes, idque in necessitate temporali, & spiri-
tuali.

Debes ut plurimum, non modo parentes, sed etiam alios consanguineos, saltem in primo gradu, præferre amicis, & benefactoribus.

Inter consanguineos primò debet præferri omni-
bus pater, secundò mater, tertio uxor, quartò filii, quintò fratres & sorores, ac tandem alii juxta cujus-
que gradum.

CAP. X. *Ref. 1.* Gaudium de bono divino est actus internus charitatis, non quidem primarius, sed se-
cundarius.

Gaudium de bono divino in se, non potest adjun-
ctam habere tristitiam, potest tamen ut participatur à nobis.

Non potest esse in nobis plenitudo gaudii, ex parte rei de qua gaudemus.

Neque in hoc statu potest gaudium de Deo esse plenum, quantum esse potest ex parte nostra: at in beatis est plenum, & super plenum.

Ref. 2. Pax etiam est actus charitatis, per quam fit ut omnes nostri appetitus ferantur in Deum, & cum proximi appetitu concordent.

Paci opponitur dissensio hominis ad seipsum, & ad alium; concordia verò hæc sola duntaxat.

Omnia pacem appetunt, sicut & aliquod bonum, & remotionem eorum, quæ illius assequutionem impe-
dite possunt.

Duplex est pax, alia vera, alia falsa: & illa adhuc duplex, perfecta quæ in alia vita habetur, imperfecta, quæ in ista.

Dissen-

Dissensio in opinionibus non repugnat charitati, aut paci imperfectæ istius vitæ, sed perfectæ alterius, ubi veritas plenè cognoscetur.

Pax procedit à virtute charitatis, cui proinde opponitur dissensio, ratione pacis; sicut odium ratione dilectionis; & acedia, seu invidia ratione gaudii.

Misericordia non est propriè actus charitatis, sed alterius virtutis qua homo doler de malo proximi, ut est quædam miseria, quæ illius opera sublevari potest.

Beneficentia interdum sumitur pro externa executione actus interni elicitæ à charitate: at generatim, ut significat collationem beneficii, ad varias virtutes spectare potest.

Ref. 3. Septem sunt opera misericordiæ, seu eleëmofynæ corporalis, hoc versu comprehensa,

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Datur grave præceptum subveniendi per eleëmofynam proximo, in extrema necessitate constituto.

Quod præceptum viget, quando probabiliter non constat aliquem ei mox subventurum, etsi multi sint qui possint illi opitulari.

Etsi tunc non tenearis facere eleëmofynam, ex bonis tuo statui omnino necessariis, teneris tamen ex bonis, sine quibus decenter & commodè vivere nequis.

Imò probabilius est, teneri ex superfluis statui succurrere proximo, in gravi, quamvis non extrema necessitate constituto.

Non satisfacis præcepto eleëmofynæ, mutuando pecuniam extremè indigenti, seu qui non habet aliquid sive in re, sive in spe.

Ref. 4. Præceptum dandi eleëmofynam magis obligat Ecclesiasticos, quàm Laicos.

Tenentur Ecclesiastici in eleëmofynas, aliavè pia opera expendere, quidquid ex redditibus beneficii,

beneficii, congruæ eorum sustentationi superfluum est.

In congrua eorum sustentatione potest reperiri infimum, medium, & summum, quod excedi nequit.

Unde quod superest in eleëmofynas erogari debet; si quid verò parcius vivendo, ex summa permiffa seponitur, instar bonorum patrimonialium expendi potest.

Congrua portio assignari potest beneficiario, tum juxta qualitatem beneficii, tum juxta qualitatem personæ.

Clerici habent verum dominium eorum fructuū, quos ex beneficiis percipiunt.

Peccant graviter, partem quæ eroganda erat pauperibus, in præfanos usus expendendo; non tamen tenentur ad restitutionem.

Unde peccant graviter ex iis fructibus testando, testamentum tamen valet.

At regulares beneficiarii, etsi sint Episcopi, non acquirunt dominium fructuum, qui eorum beneficiis annexi sunt.

Res. 5. Non possunt famuli dare eleëmofynam ex bonis dominorum, nisi accedente saltem tacito eorum consensu.

Non possunt prodigi, minores, aut pupilli de suis bonis disponere, absque curatorum, vel tutorum consensu.

Filius familias potest facere eleëmofynas ex bonis suis castrensibus, aut quasi castrensibus.

Item ex iis quæ ad congruam sustentationem, vel ad recreationem ei dari solent.

Potest uxor dare eleëmofynas, non modo ex bonis paraphernalibus, si quæ habet, sed etiam ex bonis communibus, juxta proprium statum.

Si maritus in amentiam incidat, absoluta domus administratio devolvitur ad uxorem, secus si tantum à domo absit.

Superio-

Superiores Regularium non possunt facere eleëmofynas, ex bonis monasterii, nisi juxta regulam, & constitutiones.

At inferiores non possunt de aliqua re, etiam ad victum concessa, disponere sine consensu superioris, nisi quando peregrinantur.

Potest aliquis facere eleëmofinam ex bonis propriis, quæ honestè acquisivit, & quorum habet administrationem.

In necessitate extrema potest subveniri pauperi ex bonis alterius, si aliter illius indigentia levare nequit.

Potest foemina facere eleëmofynam, ex bonis per meretricium acquisitis.

Res. 6. Correctio fraterna est unum ex septem operibus misericordiae spiritualis, hoc versu contentis

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Obligat quando putas eam necessariam, & utilem ad proximum, sine gravi tuo damno avertendum à peccato.

Ad eam tenentur inferiores & superiores; sed illi ex charitate, aut misericordia, isti etiam ex justitia, ratione officii.

Privati non tenentur aliorum vitae invigilare, at superiores tenentur in inferiorum mores inquirere; qui tamen cavere debent, ne nimium sint suspiciosi, aut delationibus facilè aures præbeant.

Non tenentur privati, nisi sub veniali, corripere peccata ex se venialia; at superiores interdum tenentur sub mortali.

Privati non tenentur alios corripere, quando nullus speratur fructus ex correptione: at superiores etiam tunc ad id tenentur.

Nec tenentur privati, cum gravi suo damno corripere proximum, in gravi tantùm necessitate spirituali constitutum; superiores verò tenentur, etiam cum vitae periculo.

Pec-

Peccantes ex ignorantia vincibili debent corripi, item peccantes ex ignorantia invincibili, si fructus ex ea correptione speratur.

Superiores ab inferioribus cum modestia corrigantur, & privatim, nisi ob periculum fidei, opus sit eos publicè arguere.

Ref. 7. Ordo correctionis fraternæ est sub præcepto, ita ut non liceat occultum alicujus peccatum deferre ad superiorem, quin secreta admonitio præcesserit, primò sine testibus, secundò, si opus sit, cum testibus.

In peccatis quæ vergunt in grave aliorum detrimentum, non opus est prædictum ordinem servare, sed statim ad denunciationem procedi potest.

Si prælatus præcipiat subditis, ut peccata quæ fortè corrigenda norunt, ipsi revelent, hoc præceptum debet intelligi, salvo ordine fraternæ correctionis.

Post admonitionem sæpius factam, adhuc per eam procedendum est quandiu spes probabiliter habetur de correptione.

Est autem totaliter à correptione cessandum, quando probabile est, correptum inde deteriorem reddendum.

CAP. XI. *Ref. 1.* Charitati secundùm se duo vitia opponuntur, nempe odium Dei, & proximi.

Deus secundùm se spectatus, non potest odio haberi, sed tantùm quatenus infligit pœnam, & prohibet peccata.

Odium Dei est maximè peccatum in Spiritum S. non ut specialis species, sed tanquam quid inclusum in omni specie peccati in Spiritum sanctum.

Odium proximi est peccatum, si in eo natura, aut gratia odio habeatur: at non ad odium, sed potius ad amorem pertinet, fratrem odisse ut peccatorem.

Nunquam licet proximum odisse, odio inimicitia, interdum tamen licet aliquem odisse, odio abominationis, nempe peccatorem, ut sic.

Et si non liceat velle, malum proximo, ut illi malum est, licet tamen ex aliquo bono fine.

Imò multi putant licere, ob emolumentum aliquod temporale, optare mortem alicujus. Verum hoc in praxi periculosum videtur.

Inter peccata contra proximum, odium est majus, si spectetur deordinatio peccantis, at si spectetur nocumentum, homicidium, adulterium, aliaque externa peccata sunt pejora odio.

Odium non est vitium capitale, ex quo scilicet alia vitia progerminant. Ipsum autem oritur ex invidia, sicut ex delectatione causatur amor.

Res. 2. Gaudio charitatis, ut est de bono divino, opponitur a cedia: ut autem est de bono proximi, invidia.

Acedia est secundum se mala, ut est tristitia de bono divino; & secundum effectum, quatenus ita hominem aggravat, ut eum retrahat à bono opere.

In luxuria, impugnatio peccati est vincenda fugiendo, in acedia verò, resistendo.

Acedia, ut dicit tristitiam de bono divino, est speciale vitium, charitati repugnans: at tristitia de bono spirituali singularum virtutum, ad vitia opposita pertinet.

Acedia, ut inchoatur in sensualitate, est tantum peccatum veniale, ut autem in ratione perficitur, est peccatum mortale.

Acedia est recessus mentalis à bono divino, cui oportet mentem inharere ex necessitate.

Meritò ponitur inter vitia capitalia, ejusque sex filia numerantur.

Invidia est tristitia de bono proximi, quatenus apprehenditur ut diminutivum propriae gloriae & excellentiae.

Unde ad illos tantum habetur invidia, quibus homo vult se aequare, vel præferre in gloria.

Tristitia de bono alterius, in quantum sibi ex hoc imminet periculum alicujus nocumenti, est potius timoris effectus, quam invidiae, Quan-

Quando aliquis tristatur, non quod alter bona spiritualia habeat, sed quia ipse caret, zelus est laudabilis.

Tristari de bono alterius, quia eo indignus est, hoc vocatur Nemesis, seu indignatio.

Invidia est peccatum capitale varias habens filias, & mortale ex genere suo, sunt tamen quidam illius motus veniales in sensualitate.

Ref. 3. Paci opponuntur discordia, quæ est in corde; & contentio, quæ est in ore.

Discordare per se & scienter à bono divino, & à bono proximi, in quo quis debet consentire, est ex se peccatum mortale: at non discordare per accidens, & præter intentionem.

Verùm prior discordia potest interdum esse duntaxat venialis, & posterior mortalis.

Tripliciter possumus discordare cum aliquo. 1. quoad mala 2. quoad consilia. 3. quoad præcepta.

Discordia est filia superbiæ, vel inanis gloriæ, potest tamen ex parte causari etiam ab invidia.

Distinguitur à rixa, quæ consistit in exteriori opere, & causatur ab ira, animum movente, ad nocendum proximo.

Impugnatio veritatis est triplex materialis, formalis, & virtualis; prima non est ex se mala, secunda tamen & tertia sunt ex se peccatum mortale.

Impugnatio falsitatis cum debito modo acrimoniæ est laudabilis, cum inordinato modo, est peccatum veniale, & interdum mortale.

Contentio, sicut & discordia est filia inanis gloriæ, cuius proprium est propriam excellentiam querere.

Ref. 4. Inter vitia pertinentia ad opus paci opposita, schisma numeratur, quod est speciale peccatum, intendens se ab unitate Ecclesiæ separare.

Schismatici dicuntur, qui subesse renuunt summo Pontifici, & qui membris Ecclesiæ ei subditis, communicare renuunt.

Schisma & hæresis sunt diversa vitia, quicumque tamen est hæreticus, est etiam schismaticus; at potest quis esse schismaticus, etsi non sit hæreticus.

Infidelitas ex se est gravius peccatum schismate, potest tamen contingere, ut quidam schismaticus gravius peccet, quàm quidam infidelis.

Potestas ordinis manet in schismaticis, & hæreticis, qui proinde possunt ea uti validè, sed non licitè: at potestas jurisdictionis in iis non manet.

Congruum est ut schismatici per potestatem spiritualem coërceantur, & excommunicentur.

Res. 5. Bellum etiam numerari solet inter vitia externa operis, paci opposita.

Ut bellum sit justum tria requiruntur. 1. auctoritas Principis bellum indicentis. 2. causa justa. 3. intentio recta bellantium.

Bellum duplex est defensivum, & offensivum, & utrumque justè suscipi potest.

Prima ex dictis conditionibus intelligitur de bello offensivo, secunda verò non habet locum, quando condigna satisfactio offertur.

Non potest bellum moveri, quando causa dubia est, & agitur de re ab alio possessa.

Bellum per se loquendo, & seclusa ignorantia, ex utraque parte justum esse nequit.

Milites subditi tenentur militare, quando aperte non constat de injustitia belli, imò & extranei in eo casu militare possunt.

Possunt clerici, etiam sacerdotes, & Episcopi in necessitate bellare; maximè si imperium Principis, cui subditi sunt, accedat.

Fides hosti data, servanda est, nisi coactus dederis, vel promissio in grave damnum commune vergat, aut ille primus fidem violaverit.

In necessitate licitum est bellare in die festo, non extra illam.

Res. 6. Opponitur etiam paci rixa, quæ importat quan-

quandam contradictionem in factis, est quæ veluti quoddam privatum bellum.

Non est licitum duellum, si ineatur ad vanam ostentationem dexteritatis, vel ad oblectationem spectantium.

Non etiam licitum est duellum ad purgationem criminis, nec ad vindicandam propriam injuriam.

Nec potest licitè duellum ab aliquo acceptari, ne in honore apud mundanos lædatur.

Quisque tamen dicere potest, se paratum esse iusta defensione sibi consulere, si aliquis eum invaserit.

Multò magis illicitum est acceptare duellum, propter defensionem rerum externarum.

Potest tamen duellum iustè iniri inter aliquos, auctoritate Principis, ne pugna cum gravi periculo, inter integros exercitus ineatur.

Rixa intendit alium lædere eo sciente & repugnante, quod magis ex ira, quam ex odio oritur.

Opponitur etiam paci seditio, quæ est speciale peccatum, speciali bono, nempe unitati & paci multitudinis, oppositum.

Seditio est ex genere suo peccatum mortale, eoque gravius, quò bonum commune est præstantius privato.

CAP. XII. *Res. 1.* Scandalum est dictum, vel factum minus rectum, præbens alteri occasionem ruinæ.

Duplex est scandalum, activum, & passivum: activum est quando dictum, vel factum est alteri per se causa peccandi, passivum, quando per accidens.

Interdum est scandalum activum, cum passivo: interdum activum, sine passivo: aliquando passivum, sine activo.

Res. 2. Non modo scandalum activum est peccatum, sed etiam passivum.

Scandalum passivum non est speciale peccatum, activum verò directum & per se, est speciale peccatum scandali, distinctum ab aliis omnibus peccatis.

Unde directè alicui suadens adulterium, non tantùm est reus adulterii, sed etiam scandalì in confessione declarandi.

At scandalum activum, quod tantùm indirectè & per accidens est alteri causa ruinae, non est peccatum speciale, sed vt summum circumstantia aggravans.

Ref. 3. Scandalum passivum interdum est peccatum tantùm veniale, interdum mortale, Idem dic de activo, sive sit per accidens, sive per se.

Etsi nonnulli dicant, peccatum esse mortale, aliquem directè impellere ad veniale, probabilius tamen est non esse nisi veniale.

Quod verum est, etsi quis per peccatum mortale directè alium impellat ad veniale.

Scandalum est mortale, quando probabile est alios ex peccato sive mortali, sive veniali ad mortale inducendos.

Ref. 4. Bona spiritualia ad salutem necessaria non sunt dimittenda, propter aliorum scandalum, non necessaria, prætermitti non debent ob scandalum Phariseorum, sed propter scandalum pusillorum differenda sunt, aut occultanda.

Ad vitandum scandalum, nunquam cessat obligatio servandi præcepta negativa: imò non licet propterea cessare ab observatione præcepti affirmativi.

Unde non debet foemina abstinere die festo ab auditione sacri, etsi sciat illius occasione aliquem peccaturum.

Peccatum veniale committendum non est ad vitandum aliorum scandalum, ac proinde nec ut quis caveat mortale.

Nemo potest ad vitandum scandalum, dare bona aliena, quorum habet dispensationem interdum tamen eorum repetitionem differre debet.

Nemo tenetur per se loquendo, ad vitandum scandalum, etiam pusillorum: gravem in propriis bonis temporalibus iacturam facere.

Ref. 5.

Res. 5. Peccatum est vendere res indifferentes, quibus homines communiter malè uti solent, qualia sunt venenum, falsa clavis, &c. nisi moraliter constet, eumentem non malè usurum.

Non est peccatum vendere res indifferentes quibus homines benè uti solent, qualia sunt arma: nisi constet, eumentem malè usurum.

Peccant caupones tempore prohibito carnes hospitibus indiscriminatim præparantes. Quod verum est, etsi eorum defectu, alii essent porrecturi.

Non peccant famuli ministrando dominis in rebus ex se indifferentibus, quæ non nisi remotè malo usui serviunt.

Imò possunt ex gravi causa, iis ministrare in rebus majorem connexionem cum peccato habentibus: non autem in iis quæ sunt intrinsecè malæ.

A peccato excusantur locantes domos meretricibus, si absit scandalum.

Volenti grave malum committere, non licet ex probabili sententia, suadere ut committat levius.

Non tamen est illicitum, volenti committere majus malum, proponere minus. Verùm hoc quoad proximum satis periculosum videtur.

LIBER IV.

DE RELIGIONE.

CAP. I. Religio hic sumitur pro virtute, qua inclinamur ad cultum & honorem Deo exhibendum.

Res. 1. Non est virtus Theologica, sed moralis, quæ ut objectum quod respicit cultum divinum, Deum verò ut objectum cui.

Medium in ea accipitur non secundum passiones, sed secundum æqualitatem, inter operationes quæ sunt ad Deum.

Est præstantior aliis virtutibus moralibus, magisque ad virtutes Theologicas accedit.

Ref. 2. Est una virtus specie, honorem Deo exhibens secundum unam rationem, nempe ut est primum principium creationis, & gubernationis rerum.

Quod ita intellige, ut Religio immediatè cultum divinum respiciat, excellentiam verò Dei, nonnisi mediante cultu ei exhibito.

Ref. 3. Religio distinguitur tum à virtutibus Theologicis, tum à tribus virtutibus moralibus, videlicet prudentia fortitudine, & temperantia

Distinguitur etiam à virtute justitiæ strictè sumptæ, ut habet locum inter homines.

Item distinguitur à Dulia, qua sancti honorantur, esto eadem virtute charitatis Deum, & proximum diligamus.

Non videtur distingui à virtute pœnitentiæ, cujus proprium est jus divinum defendere, & illa sum servare.

At nec nisi ratione distinguitur à sanctitate, ad quam spectat generatim omnia virtutum opera in Deum referre.

CAP. II. *Ref. 1.* Devotio, quæ aliud nihil est quàm, voluntas promptè tradendi se ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum, est actus Religionis.

Charitas devotionem causat, & vicissim per devotionem charitas nutritur.

Devotio generatur in homine ex duplici consideratione, nimirum divinæ bonitatis, & proprii defectus.

Devotio per se spiritualem lætitiâ mentis causat, per accidens verò, tristitiâ.

Ref. 2. Oratio est actus Religionis, quatenus per eam homo se Deo subjicit, & profiteretur se illius auxilio indigere.

Oratio porrigitur Deo, quasi per ipsum implenda, & sanctis quasi per ipsos impetranda.

Non

Non debemus à Deo petere temporalia, nisi ut sunt quædam adminicula ad beatitudinem.

Tenemur inimicos non excludere à communibus nostris orationibus, quas pro aliis facimus.

Triplex attentio adhiberi potest orationi, nempe ad verba, ad sensum, & ad finem orationis, quæ postrema est maximè necessaria.

Oratio semper, exauditur, positis quatuor conditionibus, quando scilicet aliquis pro se petit, necessaria ad salutem, piè, & perseveranter.

Oratio peccatoris ut sic, interdum exauditur ad vindictam, at quæ procedit ex bono naturæ desiderio, exauditur ex pura misericordia.

Quatuor sunt orationis partes, nempe orationes, postulationes, obsecrationes, & gratiarum actiones.

Res. 3. Ordinati, professi, & beneficiati tenentur quotidie recitare horas canonicas.

Ad hoc tenentur habentes beneficium simplex, aut curatum, præstimonias, capellanias collativas, commendas. Non tamen extenditur obligatio ad coadjutorias, nec ad pensiones.

Verùm qui habent pensionem titulo clericali tenentur quotidie recitare officium 1. Virginis, in locis ubi Bulla Pii V. hæc de re edita, recepta est.

Ex communi sententia Beneficiarius tenetur ad recitationem horarum, etsi beneficii proventus valor sit exiguus.

Item tenetur qui sua culpa nullum fructum percipit: & qui jam non recipit, sed aliàs est recepturus: non tamen qui injustè omnibus fructibus, eorumque spe privatur.

Imò qui ob sterilitatem nullum fructum uno anno ex beneficio percipit, non tenetur pro eo tempore ad solitum horarum pensum.

Ille per quem stat ne beneficium possideat, tenetur ad horarum recitationem: non autem qui ab extincto impeditur, ne possessionem capiat.

At ille qui possidet, & administrat beneficium litigiosum, tenetur, quando moraliter certum est fructus ei pro rata adjudicandos.

Tenentur fructus restituere, qui post sex menses à beneficio obtento, officium non recitant, nisi legitime excusentur.

Quæ restitutio fieri debet pro rata horarum omiffarum & in utilitatem ipsius beneficii, vel pauperum.

Ref. 4. Officium divinum integrè recitari debet, ita ut peccatum sit mortale, unam ex septem horis, aut illius medietatem scienter prætermittere.

Habere voluntatem non recitandi officium aliqua die, non est ex se, nisi unum peccatum mortale.

Qui detinentur aliqua brevi occupatione ad officium necessaria, censentur integrè recitare.

Interruptio non obstat integritati officii, etsi fiat ad longum tempus, & sine legitima causa.

Verum sine causa officium notabiliter interrompere, videtur quædam irreverentia venialis.

Peccatum est verba voluntariè omittere, aut truncare: non tamen teneris ita recitare, ut actu te ipsum audias.

Quando recitas cum socio, sufficit quod alternativim psalmorum versus recites, modo reliqua audias.

Non tamen satisfacis, si dum tu unum versum recitas, socius alium, etiam te advertente, recitet.

Qui ex inadvertentia officium immutavit, non tenetur proprium diei officium recitare.

Ref. 5. Ut satisfiat præcepto recitandi horas, multi dicunt sufficere attentionem externam: at communior, & tutior sententia requirit etiam internam.

Sufficit autem attentio vel ad verba, vel ad sensum, vel ad Deum, vel ad aliquod fidei mysterium, eaque vel actualis, vel virtualis.

Qui in fine psalmi, vel officii bona fide inchoanti, adver-

advertit se omnino distractum fuisse, non tenetur quicquam repetere.

Res. 6. Tria sunt capita causarum à recitatione officii excusantium, quorum primum est impotentia. Unde excusantur qui ob aegritudinem non possunt sine gravi incommodo recitare.

Qui potest recitare majorem officii partem, ad eam tenetur, si non nisi minorem, ad nihil tenetur.

In dubio standum est iudicio Medici; quòd si ille dubius manet, infirmus à recitatione excusatur.

Defectum Medici potest aegrotus stare iudicio superioris, iisque deficientibus, dictamini propriae conscientiae.

Qui non potest officium solus persolvere, tenetur illud recitare cum socio, si eo modo sufficienter iuvari potest.

Debet beneficiarius socium tunc adhibere, et si non possit habere illius copiam, nisi oblato moderato stipendio.

Idem probabilius dicendum videtur, de clerico non habente beneficium; quamvis nonnulli eum excusent.

Secundum caput continet gravem, & repentinam occupationem occurrentem, quae non potest sine magno incommodo praetermitti. Unde Concionatores, Confessarii, Lectores, &c. interdum à recitatione excusantur.

Qui mane praevidet se, reliquo die impediendum, quo minus officium possit recitare, tenetur recitationem anticipare.

Tertium caput continet dispensationem, quae à summo Pontifice dari potest, non autem ab Episcopo, qui tamen in dubio potest legem Ecclesiasticam interpretari.

Res. 4. Beneficarii choro non assistentes, privantur distributionibus, etiam ante quamcumque iudicis sententiam.

Quod intellige, etiam de iis qui primis sex mensibus à possessione beneficii choro non interfunt, esto fructibus non priventur.

Distributiones ordinariae & propriè dictae, iis accrescunt qui choro verè, & non tantùm, fictione juris assistunt, quando alii absunt.

Extraordinariae verò & impropriae, ad arbitrium Ordinarii fabricae Ecclesiae, vel alteri pio operi applicari possunt.

Qui officio interfunt non possunt, prohibente Concilio Trid. licitè aut validè praedictas distributiones absentibus remittere.

Res. 8. Beneficiarius lucratur distributiones, quando abest à choro ob infirmitatem, quae sit gravis iudicio Medici.

Item si non assistit, ut caveat grave damnum, sive in corpore, sive in bonis fortunae, sive in honore.

Et rursus si abest ob utilitatem propriae Ecclesiae, non autem si ob utilitatem alienae.

Unde Vicarius Episcopi, etsi quandiu Episcopo inservit, fructus Canonicatus percipere possit, non tamen distributiones absentiae à choro respondentis.

At poenitentiarius Canonicus lucratur, fructus & distributiones, quando in propria Ecclesia confessionibus audiendis vacat.

Canonicus Parochus lucratur fructus sui canonicatus, quando Parochiae deservit, non tamen distributiones quotidianas.

Theologus alicujus Ecclesiae, si absit à choro ut legat, vel concionetur in propria Ecclesia, lucratur distributiones.

Absens causa studii lucratur fructus, non tamen distributiones. Verùm in his omnibus videnda est locorum consuetudo legitime praescripta.

CAP. III. *Res. 1.* Adoratio, per quam aliquis suum corpus ad Deum venerandum exhibet, est actus Religionis externus.

Excel-

Excellentibus creaturis dulciam, & adorationem exhibemus; Deo soli latriam, & sacrificium.

Duplicem Deo adorationem exhibere debemus, corporalem & spiritualem, quarum illa ad hanc referenda est.

Determinatio loci non requiritur ad adorationem principaliter, sed secundum aliquam decentiam, sicut & alia corporalia signa.

Eligitur locus ad adorandum triplici de causa; nempe propter consecrationem, mysteria, & concursum.

Ex decentia adoramus versus orientem, propter divinam majestatem, paradysum, & Christum.

Res. 2. Sacrificium est actus externus Religionis, quo aliqua res exterior Deo offertur.

Oblatio sacrificii in communi est de lege naturæ, determinatio verò sacrificiorum est ex institutione divina, vel humana.

Debemus sacrificium externum & internum soli Deo offerre, tanquam principio & fini nostro.

Actus qui aliunde non habent laudem, quàm quia fiunt in honorem Dei, sunt propriè sacrificia.

Sacrificia sunt oblationes, cum aliqua immutatione, sed oblationes non sunt sacrificia. Primitiæ sunt oblationes non sacrificia. At decimæ nec sunt oblationes, nec sacrificia.

Omnes tenentur Deo offerre sacrificium interius, nempe devotam mentem. Ad exterius verò aliter tenentur existentes sub lege veteri, aut nova, aliter quàm non sub lege.

Omnes tenemur ad virtutes quæ sunt de præcepto, non autem ad eas quæ sunt supererogationis.

In lege nova nullum est verum sacrificium, præter Eucharistiæ oblationem; oblatio autem thuris non est sacrificium, sed cæremonia ab Ecclesia instituta.

Res. 3. Inter actus Religionis externos, quibus aliquid

aliquid Deo offertur, ponuntur oblationes, & primitiæ.

Oblationes non sunt de præcepto, nisi propter necessitatem ministrorum, aut consuetudinem, aliamve ejusmodi causam fieri debeant.

Qui oblationes debitas non reddunt, possunt puniri privatione sacramentorum, non per ipsum sacerdotem, cui debentur, sed per superiorem aliquem.

Sacerdotes tenentur oblationes non modo in proprios usus, sed etiam in cultum divinum, & in usum pauperum convertere.

Religiosi possunt oblationes accipere ut pauperes, ut ministri altaris, & ut parochi.

Possunt fieri oblationes de qualibet re licite possessa, nisi id vergat in damnum alterius, aut scandalum inde oriatur. Unde possunt acceptari privatim factæ de mercede prostibuli.

Non est obligatio solvendi primitiæ, ubi ministri Ecclesiæ aliunde sufficienter habent, ut sustententur.

Res. 4. Solutio etiam decimarum inter actus externos Religionis numerari solet.

Est ex jure naturæ, quod aliquid detur ministris Ecclesiæ in sustentationem; quod autem detur decima pars, est jam ex determinatione Ecclesiæ.

Modo ministri Ecclesiæ habeant unde sustententur possunt aliqui eximi à solutione decimarum, ob consuetudinem, præscriptionem, aliasve causas.

Decimæ sunt triplicis generis, quarum aliæ dicuntur personales, aliæ prædiales, aliæ mixtæ.

Jus solvendi decimas personales ferè ubique abrogatum est; quare videndum quid hac de re ferat locorum consuetudo.

Decimæ verò prædiales & mixtæ solvendæ sunt per se loquendo, ex integris omnibus fructibus bonorum mobilium, & immobilium.

Jus percipiendi decimas ad solos Clericos spectat, ipsæ verò decimæ ad laicos possunt pertinere.

— Summus

Summus Pontifex ex justa causa, redditus decimarum laicis in perpetuum concedere potest.

Non potest jam Episcopus, sine consensu Pontificis, Ecclesie suae decimas concedere laicis in feudum perpetuum.

Potest tamen, mortuo ultimo feudatario, decimas nondum acceptatas, alteri infeudare.

Decimae prae diales videntur pertinere ad Ecclesiam in cuius terminis prae dia sita sunt. Spectanda tamen locorum consuetudo.

Quando grex in duabus Parochiis pascitur, decimae debentur utrique Ecclesiae: & magis ubi pascitur, quam ubi locatur.

Clerici ut habent Ecclesiasticas possessiones, non tenentur solvere decimas: secus quatenus possident alia bona.

Durum est, quod Ecclesia non teneatur solvere decimas ex hereditate ipsi concessa, quae in territorio alterius parochiae sita est.

CAP. IV. *Res. 1.* Inter actus externos Religionis numeratur etiam votum, per quod homines Deo aliquid promittunt, quod tenentur reddere.

Ad valorem voti requiritur voluntas plenè deliberata, vovendi & se obligandi, non tamen, exequendi.

Ad materiam voti necesse est ut sit in nostra potestate, & opus bonum, quod melius non impediat.

Qui vovit Religionem, si hic non recipitur, tenetur alibi ingredi; secus si se specialiter obligavit ad hanc Religionem.

Expedit homini vovere, etsi inde per accidens aliquod periculum oriatur, ex defectu voventis.

Promissio facta Sanctis, vel Praelatis cadit sub voto materialiter, quatenus homo vovet Deo se impleturum quod Sanctis, vel hominibus promittit.

Laudabilius est & magis meritorium facere aliquid ex voto, quam sine voto.

Votum

Votum solemnizatur per susceptionem sacri Ordinis, & per professionem certæ Regulæ.

Res. 3. Alteri subditus non potest vovere sine sui superioris consensu in his in quibus illi subijcitur.

Homo liber ex quo pervenit ad annos pubertatis, est suæ potestatis, quantum ad spectantia ad suam personam, sed non quoad dispensationem domesticam.

Non valet votum Religiosi, sine consensu superioris, puellæ sine consensu patris, uxoris sine consensu mariti, servi sine consensu domini. Est tamen licitum.

Res. 4. Obligatio voti tolli potest 1. per irritationem. 2. per Epiikeiam. 3. per dispensationem. 4. per commutationem.

Est in Ecclesia potestas propriè dispensandi in voto, non modo simplici, sed etiam solemnî castitatis religiosæ.

Non constituitur quis Religiosus, per aliquam consecrationem, sed per tria vota substantialia.

Res. 5. Episcopus potest dispensare in omnibus votis, exceptis quinque vulgaribus summo Pontifici reservatis.

Parochi, aliive sacerdotes inferiores non habent per se loquendo, potestatem dispensandi in votis.

Ut quis possit dispensare in votis reservatis, non sufficit quod habeat generalem facultatem dispensandi in votis omnibus.

Potest vovens propria authoritate votum commutare in id quod evidenter melius est.

Non tamen fieri debet ejusmodi commutatio in votis Papæ reservatis, nisi quis ea in professionem vitæ Religiosæ commutare velit.

Ut commutatio voti fiat in æquale, requiritur ex probabiliore sententia, authoritas superioris.

Res. 6. Dispensatio voti data sine justa causa, non modo

modo est illicita, sed etiam irrita: at irritatio voti sine causa facta, valet.

Commutatio voti in melius, non requirit aliam causam, at commutatio in æquale, exigit.

Accedente causa sufficienti ad dispensationem, potest simpliciter dari dispensatio, tutius tamen est commutatione uti.

Confessarius habens potestatem commutandi vota, debet ea commutare in aliquid æquale. Quæ tamen in re non est nimis scrupulosè agendum.

Etsi per se loquendo, magis expediat vota commutare in similia, non tamen est obligatio eam similitudinem servandi.

CAP. V. *Ref. 1.* Juramentum est actus Religionis externus, quo Deus in testem invocatur.

Est duplex, assertorium, & promissorium. Est etiam duplex jurandi modus, unus per simplicem contestationem alter per execrationem.

Juramentum est per se licitum & honestum, per accidens verò illicitum, quando scilicet indebitè usurpatur.

In juramento tres conditiones debent reperiri, nempe judicium, veritas, & justitia.

Juramentum non est de rebus per se appetendis, sed de necessariis, quæ scilicet non quærentur, nisi ad subveniendum alicui infirmitati.

Creaturæ interdum assumuntur ad juramentum, non secundum se, sed quatenus veritas divina in iis manifestatur.

Ref. 2. Juramentum assertorium obligat sub mortali, ad dicendum verum in quacunque materia.

Qui juramento promisit se aliquid facturum, peccat mortaliter si in re gravi, & licita non curet juramentum implere.

Non est peccatum mortale, partem aliquam exiguam materiæ, juramenti promissorii non implere.

Parvitas materiæ excusat à mortali, etsi tota materia juramenti negligatur. *Ref.*

Res. 3. Iuramentum quod quis coactus facit coram Deo obligat, etsi obligatio cesset respectu cogentis.

Unde metu mortis promittens latroni centum nummos, tenetur solvere si promissioni iuramentum adhibuit.

Item obligat iuramentum redeundi ad carcerem, etiam cum periculo mortis siue iustæ, siue iniustæ.

Nota in his & similibus casibus promittentem posse obtinere dispensationem à iuramento, ut ab obligatione solvendi liberetur.

Res. 4. Quando non est eadem intentio jurantis, & ejus cui juratur, sine dolo jurans non tenetur iuramentum implere, nisi secundum propriam mentem.

Si autem jurans dolum adhibet, S. Thomas putat eum teneri iuramentum implere ad mentem alterius; quod tamen aliis videtur difficile.

Major est obligatio voti, quàm iuramenti promissorii; at minor quàm assertorii.

Res. 5. Aliqua ex causa rationabili dispensari potest in iuramento, sicut in lege, & in voto.

Quæ dispensatio non facit ut aliquid contra iuramentum fiat, sed ut quod cadebat sub iuramento, sub eo non cadat.

Ille potest dispensare in iuramento, in cuius utilitatem aliquid promissum est, non si ei promissum sit aliquid in honorem Dei, vel in utilitatem aliorum.

Episcopus potest dispensare in iuramento, de quo dubitatur, an sit licitum, vel illicitum.

Ipsemet jurans potest propria auctoritate; iuramentum commutare in id quod evidenter melius est modo ea commutatio non cedat in præjudicium promissarii.

Summo Pontifici sunt reservata iuramenta, quæ versantur circa materiam quinque votorum ipsi reservatorum.

Potest

Potest unusquisque irritare juramenta à sibi subditis facta, circa ea quæ ejus potestati subduntur.

An qui ex privilegio potest dispensare in votis, possit & in juramentis, alii ajunt alii negant. Omnes concedunt, cum qui potest relaxare juramenta, possit ea commutare, non vice versa.

Res. 6. In causis criminalibus testimonium pueri ante vigesimum annum non facit plenam fidem, sufficit tamen ad præsumptionem.

Ut autem pueri in civilibus testentur, sufficit ætas. 14. annorum.

Repelluntur etiam à juramento perjuri, maximè convicti in judicio, & quorum perjurium notum est, notoreitate facti.

Quod intellige de juramento quod ipsi juranti utile est, secus de oneroso, quale, est juramentum fidelitatis.

Ex gravi causa possunt Clerici jurare in manu laici, sine licentia prælati, nisi in certis casibus.

Res. 7. Assumptio divini nominis per modum adjurationis, est actus Religionis, adeoque licitus, modo cum debitis circumstantiis fiat.

Superiores ex causa necessaria, possunt suis inferioribus necessitatem agendi adjurando imponere.

Adjurando Deum non intendimus illius voluntatem, ut hominis, immutare, sed tantum æternæ voluntatis effectum recipere.

Non licet nobis adjurare Dæmones per modum deprecationis, sed per modum compulsionis.

Nec ut aliquid ab iis addiscamus, aut per eos obtineamus; nisi interdum ex divino instinctu.

Creaturæ irrationales adjurantur, vel per modum deprecationis ad Deum directæ, vel per modum compulsionis quæ ad Dæmonem dirigitur.

Adjuratio est actus specialis distinctus à juramento, & ab oratione.

In adjuratione, sicut & in juramento requiritur
cum

cum proportione veritas, iustitia, & iudicium.

Unde qui aliquem nomine Dei adjurat, ut rem mortaliter illicitam faciat, duplex peccatum mortale committit.

Nonnulla scitu digna, quæ in publica demonum adjuratione observari debent, habentur hoc loco.

CAP. V. *Ref. 1.* Superstitio est vitium Religioni oppositum per excessum; quatenus exhibet cultum divinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet.

Quatuor illius sunt species 1. superstitio indebiti cultus veri Dei. 2. idololatria. 3. divinatio. 4. observantia. Addi solent. magia, & maleficium.

Ref. 2. Superstitio indebiti cultus est duplex, nimirum perniciofa & superflua. Perniciofa adhuc duplex, ex parte cultus, & ex parte colentis: Superflua etiam duplex, alia turpis, alia vana.

Peccatum est mortale ex genere suo, falsum cultum exhibere, ut aliquid vanum miscere divino officio tanquam partem illius.

Cultus superflua non est peccatum mortale, nisi sit contra præceptum graviter obligans, vel ex gravi contemptu oriatur.

Ref. 3. Tres sunt modi idololatriæ. 1. quando creaturæ, quam putas esse Deum, divinos honores interiorius, & exteriorius exhibes. 2. quando creaturæ quam probè nosti non esse Deum, divinos honores serio exhibes. 3. quando exteriorius divinos honores exhibes creaturæ, nec credens eam esse Deum, nec intendens colere ut Deum.

Primus tantum modus est idololatriæ propriè dicta, tertius tamen est grave peccatum: verum uterque secundo tanquam peiori cedit.

Non est peccatum idololatriæ, ut falsò putant hæretici, bona intentione colere verum Deum, sine Dei verbo & mandato.

Nulla etiam est idololatriæ, in eo cultu, quem exhibemus Eucharistiæ, Sanctis, eorumque imaginibus, & Reliquiis.

Eucha-

Eucharistia debet sub conditione adorari, quando dubitatur an consecratio ritè peracta sit, secus si nulla est ratio hac de re dubitandi.

Ref. 4. Divinationis duæ sunt species, alia qua expressè dæmon invocatur, alia qua tantùm tacitè, quatenus mediis vanis ad occulta cognoscenda adhibitis, se immiscet.

Hæc iterum duplex, una, quando ad præcognoscendum futura, aliquid consideramus in dispositionibus, aut motibus aliquarum rerum; alia, dum aliquid facimus, ut occulta nobis manifestentur.

Ad 1. caput reducuntur præstigium, necromantia, divinatio per Pythones, &c. Ad 2. astrologia judiciaria, augurium, chyromantia, &c. Ad 3. divinatio per sortes, quæ variis modis fieri potest.

Ref. 5. Divinatio est illicita, siue fiat per tacitam, siue per expressam dæmonis invocationem. Hæc tamen est peccatum longè gravius.

Unde divinatio futurorum contingentium, quæ fit per astra, est superstitiosa & illicita. Item illa quæ fit per somnia, naturaliter, vel arte dæmonum excitata.

Idem dic de divinatione per auguria, vel omina, si extendatur ultra id ad quod potest pertingere, secundum ordinem naturæ, vel divinæ providentiæ.

Divinatio per sortes triplex est, divinatoria, consultoria, & divinatoria: quarum usus reprehenditur.

Ref. 6. Illicitum est uti observantiis artis notoriæ, qua quis utitur quibusdam figuris, aut verbis ad scientiam comparandam, quam ex se causare non possunt.

Illicitæ etiam sunt observationes ad corporum immutationem ordinatæ, puta ad sanitatem, vel ad aliquid huiusmodi. Unde damnantur imagines quas astronomicas vocant.

Observationes quæ ordinantur ad cognitionem futuro-

futurorum eventuum sunt illicitæ: qualis est recitare singulis diebus certam orationem, ut scias cui nubere debeas, &c.

In scripturis & reliquiis ad collum suspensis, & in serpentum aliorumve animalium incantationibus aliquid superstitiosum misceri potest.

Res. 7. Magia duplex naturalis & superstitiosa, illa facit mira per causas naturales, hæc per signa, operum dæmonum.

Operatio magica dignoscitur tum ex causa, tum ex modo operandi, tum ex conditione effectus.

Talis operatio fit vel circa elementa, vel circa hominum corpora, vel circa eorum animas, antequam sint separata.

Maleficium est ars nocendi aliis, ex pacto expresso, aut tacito cum dæmone. Duplex est, quorum aliud vocatur amatorium, aliud dicitur veneficium.

Nefas est petere à malefico, ut maleficium tollat alio maleficio, etsi ad hoc paratus sit.

Neque licet generatim ab eo petere ut tollat maleficium, si constat, non posse ab eo tolli sine alio maleficio.

Secus si habet media licita, etsi moraliter certus sis maleficium ab eo non tollendum nisi alio maleficio maleficio.

Licet tollere ligamina, annulos, glomos capillorum sub limine domus ad nocendum alicui inferendum defossos, si id fieri possit sine maleficio.

Maleficus potest minis & moderatis verberibus cogi, ut tollat signa quibus alicui nocet.

Licitum est apponere signa per se indifferentia, quibus positis destruitur pactum cum dæmone initum, & dæmon cessat nocere.

Unde si pactum tale est, ut dæmon oblaturus sit maleficium, ex hypothesi quod tria sacra celebrentur, totidem possunt celebrari, ut maleficium cesset.

Si maleficus est ignotus, non potes alium inducere ad

ad quærendum signum. Si tamen id novit, potes illius scientia, et si arte dæmonis comparata, in tuum commodum uti.

CAP. VII. *Ref. 1.* Variæ sunt species irreligiositatis; quarum prima est tentatio Dei, verbis, aut factis; idque vel expressè, vel interpretativè facta.

Propter aliquam necessitatem se committere divino auxilio, id non est Deum tentare.

Tentare Deum ad hoc, ut ipse tentans agnoscat Dei virtutem, est peccatum; non, ut alii agnoscant.

Illicitum est velle probare per cognitionem speculativam, an voluntas Dei sit bona; non per affectivam seu experimentalem.

Tentare Deum est vitium Religioni oppositum, in quod cadit qui ad orationem sine debita præparatione accedit.

Superstitio est gravius peccatum tentatione Dei, quæ tamen ex genere suo peccatum est mortale.

Ref. 2. Secunda species irreligiositatis ad contemptum Dei spectans, est perjurium; quod rectè definiti potest, mendacium juramento firmatum.

Non ita est perjurus ille qui falsum jurat, quod putat esse verum, sicut ille qui verum jurat, quod putat esse falsum.

Perjurium est peccatum ad Dei irreverentiam spectans, adeoque Religioni oppositum, & ex genere suo mortale.

Novus civis tenetur servare statuta civitatis, non vi juramenti à civitate aliàs emissi, sed ex fidelitate qua socius bonorum, debet esse & onerum.

Mortaliter peccat, tum qui non implet quod coactus juravit, tum qui jocosè pejerat, modo jurare intendat.

Non peccat qui ex justa causa instat apud Judicem, ut aliquis juret quem scit falsò, aut per falsos Deos juraturum.

Ref. 3. Tertium vitium ad irreligiositatem perti-
nens,

nens, est sacrilegium, quod est speciale peccatum, & violatio rei sacræ dici potest.

Tres sunt species sacrilegii, quarum prima personæ sacræ, secunda loca sacræ, tertia res aliæ sacræ violantur.

Irreverentia erga Eucharistiam probabiliter constituitur in majori specie irreligiositatis, quàm sit sacrilegium.

Prophanatio imaginum, & reliquiarum interdum est sacrilegium, contra Religionem, interdum peccatum inferius, contra duliam.

Conveniens pœna sacrilegi, spectata æ qualitate, est excommunicatio; spectata verò utilitate, per leges humanas rectè imponitur pœna capitis: per Ecclesiasticas verò, pœna pecuniaria.

Ref. 4. Quartum vitium irreligiositatis, est simonia, quæ definiri solet, studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.

Triplex est simonia mentalis eaque duplex, conventionalis, & realis.

Ref. 5. Simonia est, accipere pecuniam pro gratia sacramentorum, nō autem accipere stipendium, pro sustentatione ministrantium sacramenta.

Similiter vendere, aut emere quod spirituale est in actibus spiritualibus, est simoniacum.

Potest prædicator, & divinum officium celebrans aliquid accipere, non quasi in pretium, sed in sustentationem.

Qui tamen scientia præditus est, potest pretium suæ doctrinæ, vel consilii accipere, veluti operas suas locando.

Non licet pro ingressu monasterii, aliquid accipere quasi pretium; licet tamen pro victu, si ad hoc opes monasterii non sufficiunt.

Beneficium, quod aliud nihil est, quàm jus ob titulum spiritualem, percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, vendi non potest.

Jus patronatus per se vendi non potest, vel in feudum

dum dari, sed transit cum villa quæ venditur, vel conceditur.

Res. 6. In resignationibus beneficiorum committitur simonia, tum quando fit resignatio, in manibus Ordinarii, in favorem tertii; tum quando sub specie permutationis, resignationes fiunt coram Ordinario, tum quando resignatio in favorem tertii facta fit cū regressu, aut cum accessu, aut cum ingressu.

In permutationibus beneficiorum simonia contingit primò, quando permutatio fit sine licentia Episcopi; aut si beneficia sint reservata, sine licentia Papæ.

Secundò, quando beneficium propria auctoritate permutatur cum pensione, aut portione præstimoniali. Secus si auctoritate Ordinarii, commutetur cum pensione clericali, in titulum beneficii erecta.

Tertiò, quando in permutatione dignioris cum minùs digno, datur pecunia in compensationem inæqualitatis illius spiritualis. Imò & quando beneficia, priùs purè & simpliciter permutantur; deinde eorum possessiones data & accepta pecunia, ad æqualitatem reducuntur.

Possunt interdum Episcopi imponere pensionem moderatam beneficiis, ut quando id necessarium est ad sustentationem resignantis, vel ad fructus adæquandos in permutatione beneficiorum.

Quartò, in materia beneficii omnia pacta onerosa, & transactiones sine consensu superioris factæ, reprobantur ut simoniacæ.

Res. 7. Quando aliquis jus acquisivit in beneficiū, non est simonia dare pecuniam ad redimendam injustam vexationem, quæ ad tale jus tollendum infertur.

Requiritur tamen 1. ut jus sit certum & indubitatum. 2. ut jus illud sit plenum, & non tantum inchoatum. 3. ut vexatio sit injusta. 4. ut quod datur ad eam tollendam, sit temporale.

Simo-

Simonia committitur, quando datur pecunia, ut quis ante jus acquisitum ad beneficium, redimat justam vexationem, qua impeditur ne tale jus acquirat.

Verum si vexatio sit injusta, & vexans possit quidem obesse, non tamen prodesse, licet vexationem redimere; secus si vexans etiam prodesse possit.

Ref. 8. Simonia committitur, quando datur beneficium pro munere à manu, id est pro pecunia, aliave re pretio aestimabili.

Non tamen est simonia, si munus aliquod offers collatori, ad ineundam illius gratiam, ut postea ex amicitia beneficium tibi conferat. Verum hoc in praxi non caret periculo.

Non est simonia, ex gratitudine, & ad satisfaciendum obligationi antidotali, dare beneficium; ejusmodi tamen obligatio sine simonia, in pactum deduci non potest.

Simonia est dare beneficium propter munus ab obsequio seu in compensationem obsequii exhibiti, ob quod temporalis merces debetur.

Non est tamen simonia, excluso omni pacto, servire Episcopo ad consequendam illius benevolentiam, & ex ea sperare beneficium.

Non est simonia, conferre beneficium cum onere temporali ei annexo, docendi v. c. Theologiam, vel Grammaticam: est tamen, conferre pro tali onere, ei minimè annexo.

Simonia est, dare beneficium pro obsequio spirituali jam exhibito, tum quando tale officium resolvitur in temporale, tum quando ante obsequium praestitum, initum est pactum conferendi beneficium in compensationem illius.

Est simonia, dare beneficium propter obsequium spirituale exhibendum, minimè ei annexum, & imposita ex pacto obligatione illud exhibendi: v. c. recitandi rot missas.

Est simonia, quando Prælatus dat beneficium alicui

cui ea lege, ut pro illo preces adhibeat apud Principem. Non tamen, si ob preces tuas Prælatus alicui beneficium conferat.

Res. 9. Simonia mentalis non subjacet poenis in jure latis contra simoniacos. Idem dic de conventionali, nisi sit confidentiæ, quæ excommunicationi papali, aliisque poenis subjicitur.

Beneficium simoniacè acquisitum restituendum est superiori, & pretium illius ipsi danti, si beneficium nondum sit traditum, secus Ecclesiæ, vel pauperibus.

DE JUSTITIA.

CAP. VIII. **J**ustitia strictè sumpta definiri solet, *Res. 1.* Perpetua & constans voluntas jus suum unicuique tribuendi.

Distinguitur à temperantia & fortitudine, quia non sunt ad alterum; & à Religione, amicitia, pietate, aliisque virtutibus quæ sunt ad alterum, quia deficiunt à ratione æqualis, vel debiti.

Jus seu debitum legale est duplex, aliud simpliciter, aliud secundum quid. Prius quod respicitur à justitia, tres conditiones exigit. 1. ut simpliciter sit debitum. 2. ut constituat æqualitatem simpliciter. 3. ut sit simpliciter ad alterum.

Tale autem jus seu opus justum quod attenditur à justitia, supponit in alio jus exigendi, & respectu illius dicitur debitum & æquale.

Unde quando dicitur, proprium esse justitiæ constituere æqualitatem, hoc non debet semper intelligi de æqualitate rei ad rem, sed de æqualitate cum jure alterius.

Indeque colligi potest, quo sensu justitia dicatur habere medium rei, aliæ verò virtutes morales medium rationis.

Intelligitur quoque, eam non versari per se circa passiones, sed tantummodo circa res & actiones

externas, per quas homo ordinatur ad alterum.

Et rursus, objectum materiale justitiæ esse opus justum alteri debitum, formale idem opus ut debitum. Item, idem opus esse objectum quod, personam vero cui debetur, objectum cui.

Ref. 2. Justitia particularis vulgò dividitur in commutativam, & distributivam, tanquam in species distinctas.

In justitia distributiva medium sumitur, secundum geometricam proportionem; in commutativa, secundum arithmetica.

Condicio personæ in justitia distributiva attenditur secundum se; in commutativa autem, per accidens.

Justitia distributiva, & commutativa non distinguuntur quoad materiam remotam, sed quoad proximam.

Distributiva respicit distributiones bonorum, & onerum communium, commutativa vero commutationes humanis usibus accommodatas, easque vel utrinque, ut in contractibus, vel ex parte tantum, ut in delictis voluntariis.

Porro circa has posteriores versatur, ut eas corrigat, & ad æqualitatem per debitam compensationem reducat.

In justitia distributiva justum ex contrapasso non constituitur, neque ut plurimum in commutativa, sed interdum per accidens.

Ref. 3. Inter species justitiæ strictè sumptæ numerari etiam solet justitia legalis quæ est virtus specialis bonum commune respiciens.

Unde distinguitur à pietate, & obedientia. Potest autem reduci ad justitiam commutativam.

Ref. 4. Justitia etiam vindicativa est vera species justitiæ, non tamen à commutativa distincta.

Persona læsa exercet quoad effectum, actum justitiæ commutativæ, quando à judice vindictam injuriæ commensam postulat.

CAP.

CAP. IX. *Res. 1.* Dominium à Juristis definitur, jus perfectè disponendi de re corporali, nisi lex obstet.

Quæ definitio admittitur à Theologis, modo particula illa, *corporali*, ex ea tollatur.

Ea non competit dominio jurisdictionis, nec dominio proprietatis imperfecto sive directo, sive utili, sed perfecto quod proprietatem, & usum completur.

Uusus est jus utendi re aliena, salva illius substantia: usufructus verò jus ea utendi, & fruendi.

Servitus sumitur pro subjectione, seu obligatione quæ est in re alicujus, ut quodammodo serviat alteri, & pro jure tali obligationi respondente.

Sumitur quoque, non modo pro jure utendi, aut fruendi re aliena, sed etiam circa illam aliquid impediendi.

Possessio est duplex, alia facti, alia juris: prior definitur à Juristis, apprehensio, vel detentio rei corporalis adminiculo corporis animi, & juris. Posterior, jus insistendi alicui rei tanquam suæ, non prohibita possideri.

Verùm Theologicè prior potest definiri, Occupatio rei alicujus facta proprio nomine. Posterior vero, jus retinendi & utendi re occupata ab aliquo, tanquam proprio ipsius domino.

Res. 2. Dominium ut hîc sumitur, pro potestate liberè utendi re aliqua, est opus solius substantiæ intellectualis.

Omnis substantia intellectualis est capax domini. Nec tantùm Deus, & Angeli, sed etiam homines, imò & infantes.

Filii-familias nondum emancipati habent dominium, & usum-fructum bonorum castrensiùm, & quasi castrensiùm: Adventitiorum autem, non nisi proprietatem.

Et si servus non habeat eorum dominium, quæ acquirir

quirit ut servus, potest tamen habere acquisitionum alio titulo.

Homo rerum quas possidet, non amittit dominium, etsi in peccatum mortale labatur.

Ref. 3. Homo habet per se loquendo, dominium in res corporeas sub caelo existentes; quamvis non omnes sibi applicare possit.

Ecclesiae, & communitates habent dominium bonorum ipsis concessorum, etsi non possint ea alienare.

Religiosi tamen solemniter professi, nullius rei temporalis dominium in particulari habere possunt.

Unus homo potest dominium acquirere in alterum idque quatuor modis: nempe jure belli, navitate ex serva, iusta condemnatione, & emptione.

Consuetudine tamen introductum est, ut Christiani non fiant servi Christianorum, à quibus in bello capiuntur.

Homo non habet dominium in vitam, & membra corporis sui, sed est tantum eorum custos.

Verum est dominus suae famae & honoris, adeoque potest illius detrimentum pati, nisi id vergat in damnum alterius.

Dici etiam potest, hominem habere aliquo modo dominium bonorum spiritualium.

Ref. 4. Ad acquisitionem domini requiritur titulus, & plerumque rei traditio, seu apprehensio. Titulus tamen interdum sufficit, ut in acceptatione beneficii, & hereditatis.

In his & similibus casibus, per solum titulum datur jus in re, in aliis vero plerisque datur tantum jus ad rem.

Jus in re dicitur illud, quod immediatè tribuit actionem in rem; jus vero ad rem, quod tribuit tantam actionem in personam.

Res quae nullius sunt, fiunt primò occupantis, ita
ut qui

ut qui prius eas capit, acquirat earum dominium, nec possit iis privari, sine iniustitia.

Quomodo id debeat intelligi, in multarum rerum occupatione, vel inventione speciatim declaratur.

Res. 5. Legitimus modus comparandi alicujus rei, quæ alterius est dominium, est per voluntatem domini, illius dominium in alium transferentis.

Dominium non transfertur per solum actum internum, sicut per ejusmodi actum deperditur.

Promissio quæ est deliberata & spontanea fidei obligatio, facta alteri de re aliqua bona & possibili, non obligat ante acceptationem, saltem ut plurimum.

Quod addo, quia promissiones factæ civitati, vel universitati, vel Ecclesiæ, vel hospitali obligant ante acceptationem.

Promissio seriò facta & acceptata obligat sub mortali, quando res promissa est notabilis. In quibusdam tamen casibus obligatio cessat.

Materia quæ est gravis in furto, non est eò ipso gravis in promissione, adeoque requiritur major ad peccatum mortale in ea constituendum.

Non transfertur dominium per contractum jure naturali validum, & jure civili, vel canopico irritum, Secus si talis contractus tantum non amittatur jure humano ut legitimus, nec detur actio contra debitorem.

Res. 6. Dispositione legis humanæ, dominium alicujus rei acquiritur sine consensu domini, per præscriptionem.

Præscriptio hic sumitur pro acquisitione domini, per continuationem possessionis, tempore à lege definito.

Ejus eavis est, ut non tantum in foro externo, sed etiam in foro conscientie dominium transferat in possessorem.

Ut valeat, requiritur possessio saltem civilis, eaque propria, bona fides, titulus probabiliter prescriptus, saltem ut plurimum, & tempus legitimum, seu jure prescriptum.

Ignorantia vincibilis sive sit juris, sive facti, non sufficit ad prescriptionem. Invincibilis vero si sit facti, aut juris dubii sufficit, non si sit juris perspicui.

Tempus ad prescriptionem requisitum varium, est, juxta varias condiciones rerum quae prescribuntur.

Conceditur restitutio in integrum per quatuor annos post expletum tempus prescriptionis.

DE CONTRACTIBVS.

CAP. X. **C**ontractus est conventio mutua, seu *par-*
Ref. 1. **C**ontractum ex quo vel ex utraque, vel saltem
ex altera parte oritur obligatio.

Quidam contractus dicuntur perfici re, alii consensu, alii verbis, alii scriptura.

Contractus dividitur in nominatum & innominatum, cujus 4. sunt species vulgares, Do ut des, &c. 2. in contractum bonae fidei, & stricti juris. 3. in lucrativum, & in onerosum.

Ref. 2. Ad valorem contractus requiritur consensus liber, procedens ex intentione se obligandi, & signo aliquo externo expressus.

Contractus factus per metum injustè incussum, valet, donec per sententiam irritetur. Qui tamen per talem contractum aliquid acquirit, tenetur ad restitutionem.

Error circa substantiam irritat contractum, non error circa rei accidentia, si sit tantum committens.

Iste tamen contractus in foro conscientiae rescindi potest, ex parte decepti, quando dolus alterius contrahentis ei causam dedit.

Contra-

Contractus jure positivo, ob bonum commune vel in odium creditoris irritus, non firmatur juramento. Secus si ob privatam utilitatem debitoris irritus sit.

Contractus per juramentum firmati obligatio transit ad hæredes, non autem illius qui, et si juratus, invalidus manet.

Ref. 3. Inter contractus onerosos emptio, & venditio primum locum obtinet.

Ref. 4. Emptio est contractus, quo datur pretium pro merce. Venditio autem contractus, quo datur merx pro pretio.

Alii tamen malunt definire Contractum emptionis, & venditionis, per obligationem tradendi pretium pro merce, & mercem pro pretio, quam per traditionem ipsam.

Hic contractus est justus, quando pretium est æquale rei venditæ, injustus, quando est inæquale.

Pretium quod spectatis variis circumstantiis, à Principe taxatur, omnino justum est, consistitque in indivisibili; ita ut nequeat augeri, vel minui.

Aliud est pretium arbitrium, quod habet quandam latitudinem, & vulgò dividitur in summum, medium, & infimum.

Ex vi contractus emptionis, nunquam licet rem pluris vendere, aut minoris emere quàm valeat. Licet tamen ob lucrum cessans, & damnum emergens.

Idem etiam licet ob periculum amittendi pretiũ, aut mercem: quo titulo excusantur, qui carius creditò vendunt, aut vilius anticipatè emunt.

Monopolia exercentes graviter peccant, ob notabile damnum quod Reipublicæ inferunt.

Ref. 5. Potest etiam in hoc contractu injustitia committi ratione rei venditæ, idque dupliciter. 1. si res spiritualis vendatur. 2. si res habens oculum defectum, vendatur ut sana & integra.

Venditor non manifestans vitium rei notabile

k s

emptori.

emptori, tenetur ad restitutionem pretii, & damnis nisi venditor proprio periculo eam emerit.

Contractus valet, si ex hypothese quod defectus mercis fuisset revelatus, emptor nihilominus emisset, quamquam minori pretio.

Venditor non tenetur manifestare vitium occultum, quando propter illud res non redditur notabiliter minus utilis ad id, pro quo emitur.

Contractus tamen nullus est tum si res empti non est, nisi sub conditione quod vitio careat; tum si venditor interrogatus de vitiis occultis, ea non detegat.

Quando vitium est apertum, venditor non tenetur illud manifestare, nisi ex charitate, cum videt illud ab emptore non cognosci.

Contractus valet, quando venditor ignorat vitium rei; debet tamen restituere excessum pretii, at non damnum, si quod inde ortum est, compensare.

Venditor tenetur de vitio occulto ipsi noto, et si in contractu generatim dicat, se nolle teneri de vitiis occultis rei, si quæ in ea sunt.

Emptor volens restituere rem emptam, ob notabile vitium in ea deprehensum, debet etiam restituere fructus illius.

Et venditor tenetur vice versa, restituere pretium emptori, & reparare damna, si quæ ex rei vitiosa venditione orta sunt.

Res. 6. Mutuum est contractus quo quis tradit alteri rem suam ad usum, ut statim fiat accipientis, & restituat postea tantundem ejusdem speciei & bonitatis.

Illius materia est ut plurimum, res usu consumptibilis, quæque consistit in numero, pondere & mensura.

Vitiatur per usuram, quæ est contractus, quo aliquid exigitur ultra sortem, tanquam ex iustitia debitum, ex vi mutui.

Licet.

DE CONTRACTIBUS. 219

Licet non possit sumi auctarium ratione mutui, potest tamen in mutuo, idque donatione gratuita, ratione damni emergentis & lucri cessantis, pro onere mutuandi, ut fit in montibus pietatis, pro periculo fortis, ratione poenae conventionalis, & addendo pactum legis commissoriae in pignoribus.

In mutuo, omnia pacta quibus imponuntur onera aliqua pretio aestimabilia, ratione mutui, sunt usuraria.

Pactum restituendi totidem nummos, non est usurarium, si aequè dubium est an plus, an minus sint valituri. Secus si probabilius est plus valituros, & mutuans tamdiu servaturus non erat.

Quod si probabilius est, pecuniam minus valituram, pactum non est usurarium, etiam si mutuans alioquin id tempus servaturus esset.

Res. 7. Contractus census quo datur jus percipiendi certam pensionem, ex re alterius frugifera, per se licitus est.

Ut justus sit, debet 1. constitui in re fructifera. 2. emi justo pretio. 3. requiritur ut res secluso pacto asecurationis, & culpa censuarii, pereat censualista. 4. ut non possit res censualis alienari, sine consensu censualista.

Licita est emptio census, cum pacto retrovendendi facto in gratiam venditoris; modo venditor minuat de pretio, juxta aestimationem gravaminis.

Est etiam licita cum illo pacto, facta in gratiam emptoris; quamvis ut sic, in praxi sit periculosa, adeoque minimè consulenda.

Res. 3. Cambium est contractus, quo pecunia pro pecunia commutatur. Quod dividitur. 1. in siccum, & reale. 2. reale subdividitur in minutum, & locale.

Cambium siccum est usurarium, reale verò minutum seu simplex licitum est, etsi in eo aliquid accipiatur, supra valorem monetae lege constitutum.

Reale locale cum lucro moderato licitum est, sive

campfor det pecuniam alibi recipiendam, five accipiat, alibi solvendam.

Licita est per se loquendo, species quædam cambii, & recambii, quæ quibusdam locis est in usu. Est tamen in praxi periculosa.

Res. 9. Locatio, & conductio sunt unus & idem contractus, quo res, vel persona aliqua ad usum, vel fructum pro pretio alteri conceditur, & ab eodem accipitur.

Qui operam suam alicui pro justo pretio locavit, non potest tantundem ab alio accipere, cui est a quæ commoda ac si pro eo solo exhiberetur.

Solvendum est justum stipendium famulis, modo debitam operam præstiterint.

Nefas est famulis occulta uti compensatione, surripiendo aliquid supra id de quo conventum est.

Emphyteusis est contractus, quo quis tradit rem suam immobilem, cum translatione domini utilis, retento directo, sub certa pensione proprietario solvenda.

Feudum verò est contractus, quo, retento dominio directo, datur alteri res immobilis, quoad dominium utile, sub onere exhibendi fidelitatem, & obsequium personale.

Dividitur multipliciter, ac speciatim in ligium, quo juratur fidelitas contra omnem hominem, & non ligium, quo juratur cum exceptione prioris domini.

Contractus societatis, qui est, conventio duorum, aut plurium facta ut conferatur aliquid ad lucrandum idoneum, in usum, aut quæstum communem, ex se licitus est.

Quando unus apponit solam pecuniam, & alius solam industriam, interdum divisio facienda est ex tota summa constante ex forte & lucro, ut plurimum, verò ex solo lucro.

In contractu societatis possunt conjungi duo alii contractus, quorum altero lucrum aliquod certum, altero principale assicretur.

Om-

Omnisque possunt implicite sic cum mercatore iniri, Confero centum in societatem, ut salvo capitali, solvas quinque, modo licito.

DE RESTITUTIONE.

CAP. XI. **R**estitutio est actus ad salutem necessarius, non quidem necessitate mediæ, sed præcepti.

Præceptum istud est negativum, de non retinenda re aliena, reduciturque ad præceptum non furandi.

Obligatio restituendi non oritur ex violatione charitatis, aliarumve virtutum, à justitia distinctarum.

Oritur autem ex violatione justitiæ commutativæ, imò & ex violatione distributivæ.

Hæc tamen posterior restitutio non est proxime actus justitiæ distributivæ, sed commutativæ.

Ref. 2. Obligatio restituendi oritur 1. ex re accepta, 2. ex injusta acceptatione. 3. ex utraque.

Rem alienam bona fide possidens, tenetur eam restituere, cum primum novit non esse suam.

Quod sic intellige, ut non possit pretium quo eam emit, à domino exigere, sed tantum à fure repetere.

Si bona fide eam consumpsit, id tantum tenetur restituere, in quo ditior factus est.

Quando dubitare incipit an sit aliena, debet veritatem serio investigare, qua non detecta, dubium in praxi deponat.

Possessor malæ fidei tenetur ad restitutionem rei, & fructuum quos ex ea percepit, eorumque quos dominus percepisset.

Ref. 3. Ille maxime restituere tenetur, qui ut causa principalis alteri damnum infert.

Ut quis teneatur restituere, ob damnum quod extra contractum illatum est, requiritur culpa Theologica, seu verum peccatum, sive sit mortale, sive veniale.

Nulla est obligatio compensandi damnum, ex
presupposito contractu fortuito ortum.

Excipe 1. nisi culpa præcesserit casum. 2. nisi inter-
cesserit culpabilis mora 3. nisi accipiens se expresse
obligaverit ad casum fortuitum; & non tantum gene-
ratim ad omnem casum.

In contractibus qui sunt in gratiam solius accipi-
entis, iste tenetur etiam de culpa levissima: at in iis
qui sunt in gratiam solius dantis, accipiens non tene-
tur nisi de culpa lata: in contractibus vero qui in bo-
num utriusque redundant, accipiens tenetur de cul-
pa levi, non de levissima.

Cooperantes ad damnum alicui illatum tenentur
restituere. Qui omnes duobus his versibus compre-
henduntur

*In sio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, metus, non obstans, non manifestans.*

Quando multi communi consilio ad damnum ali-
quod inferendam concurrunt, singuli tenentur in
solidum: aliàs quisque tenetur tantum pro parte.

Quando actio est lucrativa, ille tenetur primò re-
stituere qui rem injustè acceptam apud se habet, aut
consumpsit: quando non est lucrativa, ille qui man-
davit, deinde executor, &c.

Quando principalis debitor restituit, alii ad nihil
tenentur; at quando restituens non est principalis
debitor, superiores tenentur illi refundere, non in-
feriores.

Ref. 5. Bona incerta probabiliter possunt retineri,
quando per contractum justum bona fide acquisita
sunt: sed tutius est, ea erogare in pauperes.

Idem dic de inventis, si præmissa diligenti inqui-
sitione, eorum dominus non compareat.

Si autem bona incerta per injustitiam accepta
sunt, ea retineri non possunt, sed in pauperes distri-
bui debent.

Bona

Bona certa ut plurimum domino suo, aut iusto possessori restitui debent.

Debitor ex contractu tenetur restituere tempore condicto, debitor verò ex delicto, quamprimum restituere debet.

Si obligatio oriatur ex contractu, restitutio fieri debet in loco qui in contractu exprimitur, vel ubi res accipitur.

Rei bona fide possessæ restitutio fieri debet, in loco ubi reperitur, at mala fide possessæ restitutio fieri debet in loco, ubi dominus eam possideret, deductis deducendis.

Res. 6. Quando bona debitoris non sufficiunt ad satisfaciendum omnibus creditoribus, in primis solvenda prius sunt debita certa, quàm incerta; nisi hæc eadem numero existant.

Secundò inter creditores certos ille præferendus est, qui credito vendidit rem, quæ adhuc extat apud emptorem.

Tertiò debita orta ex contractu oneroso, prius solvi debent, quàm orta ex contractu gratioso.

Quartò prius solvendum creditoribus hypothecariis, quàm chirographariis.

Quintò inter creditores hypothecarios ille præferendus, cui res prius fuit hypothecata, nisi pecunia alterius empta, aut constructa, aut conservata fuerit.

Sextò inter creditores chirographarios, prius solvendum privilegiatis, quàm aliis.

Septimò inter non privilegiatos, non est habenda ratio temporis, adeoque primò petenti integrè satisfieri potest.

Octavò, etsi eorum unus sit pauper, id non sufficit ut prius illi, quàm alteri solvere tenearis.

Res. 7. Restitutio differri potest 1. quando probabiliter timetur eam creditori graviter fore perniciosa. 2. quando non potest debitor restituere, sine gravi damno, vel infamia. 3. quando debitor

est

est in extrema, aut gravi necessitate. 4. propter cessionem bonorum.

Potest verò omitti 1. ob remissionem, seu condonationem sive expressam, sive tacitam. 2. quando sufficiens compensatio facta est à creditore. 3. si quantum debes tuo creditori, tantum solvas creditori illius. 4. quando debita sunt incerta, & à summo Pontifice compositio obtinetur.

Ære alieno gravatus non debet Religionem ingredi, si spes sit eum manendo in saculo, debita, quibus obstrictus est, persoluturum.

Si tamen Religionem ingreditur, antequam satisfaciatur, professio valet; verum tenetur aliquo artificio aliquid lucrari, ut creditoribus satisfaciatur.

CAP. XII. *Res. 1.* Qui vi, vel fraude aliquem ad peccatum induxit, tenetur ex justitia curare, ut seductus emendetur; qui verò suasionibus, ad id tantum tenetur ex charitate.

Unde qui vi, vel fraude aliquem ab ingressu Religionis, tenetur erga Religionem, & erga abductum, de damno inde sequuto.

Qui alterum injustè læsit, quoad bona animi naturalia, tenetur compensare damnum, imò & quantum fieri potest ipsam privationem.

Qui alium injustè impedit à consequutione beneficii, ad quod jus habebat, tenetur ad restitutionem, juxta talis juris æstimationem.

Quando beneficium datur in concursu, qui curat ut illud sibi, notabiliter minus digno conferatur, tenetur ad restitutionem erga magis dignum. Secus si non datur in concursu, & accipiens est dignus.

Eligens indignum tenetur restituere Ecclesiæ, eligens verò dignum in concursu, debet digniori restituere: Si tamen sunt plures electores, potest minor pars aliam, quæ vult indignum eligere, ad se trahere ad eligendum dignum.

Res. 2. Qui privata autoritate proximum inju-

DE RESTITUTIONE. 215

injustè occidit, tenetur ad expensas, & damna.

Restitutio facienda est proximis seu necessariis heredibus, non autem aliis.

Provocantes se ad duellum non tenentur ad restitutionem, si alter alterum occidat.

Idem dic de eo qui cum debito moderamine occidit in vasorem, et si causam dederit invasioni. Et de eo qui casu aliquem occidit.

Judex tenetur ad restitutionem damnorum, quando aut non sibi subditum, aut non servato ordine juris aliquem condemnat; nisi aliter eum posset legitimè damnare.

Testis qui scienter falsum testimonium dixit, tenetur non modo damnum compensare, sed etiam testimonium suum retractare, si talis retractatio sit profutura.

Qui non se offert ut testetur, quando id necessarium est ad liberandum innocentem, peccat contra charitatem; non tamen tenetur ad restitutionem.

Qui verò legitimè interrogatus, fraude declinat actum testificandi, tenetur ad restitutionem damni sequuti.

Ad quid teneatur qui Virginem constupravit, & adulterium commisit.

Res. 3. Detrahens de aliquo in re gravi, sive dicendo falsum, sive occultum injustè revelando, peccat mortaliter, teneturque ad restitutionem famæ.

Qui peccata alterius audita sic refert, ut meritò audientes credere possint, vera esse quæ dicit, peccat mortaliter.

Qui falsum dicendo, aliquem infamavit, tenetur dictum retractare; qui occultum revelando, tenetur honorificè loqui de eo, de quo detraxit, & coram iisdem; qui verò audita retulit, debet dicere se leviter retulisse, vel hujusmodi rumoribus fidem non esse adhibendam.

Oblis.

Obligatio restituendi cessat tum si infamatus remittat, tum si quis longè inferiorem infamavit, nec possit restituere sine jactura propriae famae, tum si infamatus, alia via famam recuperavit, aut diuturnitate temporis infamia extincta sit, tum si ille quem infamasti, te vicissim in simili materia infamet.

Restituendi obligatio oritur ex contumelia, derisione, & susurratione; non tamen præcisè ex judicio temerario.

Res. 4. Qui per furtum aliquid notabile surripuit, tenetur sub mortali ad restitutionem.

Res furto ablata restituenda est si extat, etsi sit meliorata, si non extat, æquivalenter compensanda. Debet etiam compensari lucrum cessans, & damnum emergens.

Probabile est, non esse ut plurimum injungendam restitutionem iis, qui paulatim furando ad summam notabilem pervenerunt.

Excipe, nisi poenitens furatus sit, ex intentione perveniendi ad summam notabilem, aut nisi omnia furta habeant aliqua ratione modum unius, ut fit dum mercatores falsis ponderibus, aut mensuris merces distrahant.

Fraudantes vestigalia, & gabellas à Principibus justè impositas, peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem.

Tenetur ad restitutionem, qui per ludum aliquid acquisivit ab iis, qui res suas alienare non possunt, ut minores.

Si minor solvat quod per ludum amisit, potest collusor tutà conscientia acceptum retinere, donec in judicio repetatur.

Tenetur ad restitutionem, qui aliquid lucratus est ab eo, quem vi, aut gravi metu impulit ad ludendum.

Non tenetur ad restitutionem adhibens fraudes consuetas, secus si extraordinarias, & collusori ignotas.

Tene-

DE RESTITUTIONE. 227

Tenetur restituere qui, cum longè majorem in ludo peritiam habeat, fingit se minus peritum, ut ita simpliciores ad ludendum inducat.

Qui credita pecunia, aliquid perdidit ludo lege humana prohibito, non tenetur in foro conscientia illud solvere.

Etsi victor non possit rem sic lucratam extorquere, potest tamen eam exigere, & si solvatur, retinere, nisi per sententiam cogatur eam restituere.

F I N I S.

